

ÎNTRE POLITICĂ ȘI DESTIN. RUXANDRA, FIICA LUI VASILE LUPU, VĂZUTĂ PRIN PRISMA SECULARĂ A ISTORIEI

Lilia ZABOLOTNAIA

Chipul acestei domnițe și apoi a doamnei „Hmelnițka” are o bogată tradiție istorică. Despre Ruxandra¹, fiica lui Vasile Lupu, s-au păsrtat multiple mențiuni în documentele de epocă, în letopisețe și cronici, în descrierile călătorilor și chiar ale martorilor oculari, care au asistat la “vestita” nuntă cu Timuș Hmelnițki. Evenimentului i-a acordat o deosebită atenție și literatura istorică. S-au scris diverse articole și studii în istoriografia română și poloneză, dar pînă la urmă, considerăm că sînt și foarte multe lacune și opinii eronate despre viața ei. Vorbind despre Ruxandra, constatăm că viața sa poate fi împărțită în două perioade: pînă la căsătorie și după. În acest studiu propunem două perioade de analiză a vieții acestei doamne în contextul evenimentelor politice, comparînd-le.

În mare măsură, situația politică tensionată și complicată era determinată de relațiile, ambițiile și interesele personale ale domnului Vasile Lupu cu vecinii săi, Matei Basarab și Bogdan Hmelnițki. Ruxandra, firește, în această istorie, involuntar, a devenit unul dintre principalele personaje și instrumente de rezolvare a pretențiilor politice ale tatălui său. Destinul Ruxandrei a fost jertfit în scopuri politice și nunta cu Timuș, fiul lui Bogdan Hmelnițki, a fost impusă de situația politică. După cum au derulat următoarele evenimente, posibil, Vasile Lupu a regretat mult acest gest determinant în soarta domniei lui. El a pierdut domnia și averea pe care a agonisit-o și a rîvnit-o în toți anii de domnie. Dar cea mai dureroasă era pierderea morală: a rămas fără soție, fiu, fiică, aceasta fiind o pierdere irecuperabilă.

Familia

Ruxandra a fost născută din prima căsătorie a lui Vasile Lupu cu Tudosca, fata vornicului Costea Bucioc (Băcioc)². Din această căsătorie s-au născut trei copii. O inscripție din 6/16 mai 1639 ne spune despre finisarea construcției bisericii Trei Ierarhi. Alături de domnul țării sînt pomeniți doamna Tudosca, fiica lui Bucioc și

¹ În istoriografie și în izvoare prenumele domniței poate fi întâlnit ca Ruxandra, Ruxanda, Rozanda, Rozandra.

² A fost unul dintre cei mai influenți boieri din vremea sa. A condus oastea Moldovei contra turcilor, după care s-a retras în Polonia. Vezi: N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova. Secolele XIV-XVII*, București, p. 347-348; I. Eremia, *Relațiile externe ale lui Vasile Lupu (1634-1653)*, Chișinău, 1999, p. 153.

copiii - Ioan voievod, Maria și Ruxandra³. Despre acest fapt relatează și Achacy Tazzycki⁴, secretar al soliei marelui sol Woicich Miaskowski, care a trecut prin Moldova în anul 1640: „...am fost la târg (Iași-L.Z.) și de acolo la biserica Sf. Vasile (Biserica Trei Ierarhi –L.Z.), patronul domnului, pe care el a clădit-o...Înăuntru pe pereți se văd chipuri felurite, colorate în aur și pe însuși domnul, soția, fiul și cele două fiice”. Adică „Io Vasile Voievod și cu doamna noastră Tudosca și cu dăruții de Dumnezeu copii, Ioan Voievod și Maria și Ruxandra”⁵.

Nu dispunem de data exactă a nașterii Ruxandrei, dar, știind că părinții ei s-au căsătorit “în timpul domniei lui Gaspar Grațiani (1619 – 1620), nun mare fiindu-i însuși Vodă”⁶, putem face calcule când aproximativ s-a născut primul copil Ioan, „slab și desnodat și de mâini și de picioare”, era trimis „la Țarigrad, unde-și săvârși și viața nu pesti mulți ani”⁷. Ioan a fost trimis la Constantinopol în anul 1639 și a decedat, “la începutul lunii noiembrie 1640”⁸. Câți ani avea Ioan nu știm, dar se știe că Vasile Lupu purta război cu Matei Basarab pentru înscăunarea fiului său minor în Țara Românească. Deci trebuia să aibă nu mai puțin de 15 ani. Această vîrstă este susținută de istoricii Constantin I. Andreescu și Constantin A. Stoide, care scriu că „în mai 1640, Ioan moare la vîrsta de 15 ani, năruind planurile dinastice ale domnului moldovean, căruia îi rămăsese doar două fete: Maria și Ruxandra”⁹.

C. Gane consideră că avea mai mulți ani: „în 1638, fiul Ion avea vreo 16-17 ani, vîrstă bună de domnie, a murit cînd avea abia 18 ani”¹⁰.

În scurt timp după aceasta, probabil din cauza decesului fiului, moare și Tudosca. Miron Costin scria că au murit ambii în 1638: “Și s-au săvârșit într-acești dzilele și doamna dentii a lui Vasile-vodă, fata lui Bucioc. Și după moartea doamnei, au trimis Vasilii-vodă pre Catargiul în Țara Cerchijască, și de acolea i-au adus doamnă, fata unui mîrzac de al lor, cu care au trăit apoi pînă la săvârșitul său”¹¹.

Dacă punem în ordine cronologică nașterea copiilor din prima căsătorie a lui Vasile Lupu, atunci fetele, adică Maria și Ruxandra, se nasc mai tîrziu. Ruxandra era născută aproximativ la sfîrșitul anilor 20 – începutul anilor 30 ai secolului al XVII-lea.

Maria a fost măritată cu vestitul cneaz Janusz Radziwiłł în anul 1645 și s-au păstrat diverse mențiuni despre această nuntă, în care este descrisă frumusețea Mariei,

³ Constantin I. Andreescu, Constantin A. Stoide, *Ștefăniță Lupu, domn al Moldovei (1659-1661)*, București, 1938, p. 27. (А Яцимирский, Славянская и русская летописи румынских библиотек 310).

⁴ Achacy Tazzyński (? –după 1650) provenea dintr-o familie înrudită cu conții Potocki. Vezi: *Călători străini despre Țările Române*, vol. V, Volum îngrijit de Maria Holban, M.M. Alexandrescu – Dersca Bulgaru și Paul Cernovodeanu, București, 1973, p. 163-175.

⁵ *Ibidem*, p. 169.

⁶ C. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, Ediție îngrijită de Ionel Maftei, Chișinău, 1991, p. 198.

⁷ Miron Costin, *Letopisețul țării Moldovei, Zac. 37, 42*, în *Letopisețul țării Moldovei*. Volum îngrijit de Tatiana Celac, Chișinău, 1990, p. 188-189; *Latopis ziemi Mołdawskiej i inne utwory historyczne*, Tłumaczenie, wstęp i komentarze Ilona Czamańska, Poznań, 1998, s. 177.

⁸ “Raportul lui Cops din 10 noiembrie 1640 scrie că “săptămîna trecută a murit aici fiul domnului Moldovei... și a fost trimis îmbălsămat, cu pompă mare, la tatăl său pentru a fi îngropat într-o mănăstire din țara lui”, vezi: L. Sârbu, Mateiu Vodă Băsărabăs auswärtige Beziehungen, Lipsca, 1899, p. 187.

⁹ Constantin I. Andreescu, Constantin A. Stoide, *Ștefăniță Lupu, domn al Moldovei (1659-1661)*, p. 28.

¹⁰ C. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, p. 205 -206.

¹¹ Miron Costin, *Letopisețul țării Moldovei, Zac. 37, 42*, în *Letopisețul țării Moldovei*, p. 189; *Latopis ziemi Mołdawskiej i inne utwory historyczne*, Tłumaczenie, wstęp i komentarze Ilona Czamańska, p. 177.

inteligența ei, dar cu siguranță nu se pomeniște despre vârsta ei. Cu atât mai mult, s-au păstrat două scrisori ale Mariei către Janusz Radziwiłł din care rezultă că era „fată învățată”.

Georg Kraus în cronică sa **a lăsat opinia greșită cum că Maria era născută din a doua căsătorie a lui Vasile Lupu**: „În ziua 1 1645, februarie, principele Radziwiłł din Lituania a făcut, cu mare solemnitate, nunta în târgul Iașilor din Moldova, cu fiica lui Lupu vodă, născută dintr-o cercheză tânără (greșit, era de la Tudosca!!!). Erau de față mulți soli, printre care și domnul Ioan Kemény, trimis acolo de Rákóczy”¹².

Din a doua căsătorie a lui Vasile Lupu cu Ecaterina Cercheză s-a nasc trei copii: Ștefăniță, Ioan și Alexandru. Împreună cu cei doi frați, Ioan și Alexandru, care mor la vîrstă fragedă, Ștefăniță Lupu reprezenta pentru ambițiosul domn moldovean continuitatea dinastică și reluarea planurilor lui de hegemonie asupra țărilor românești.

Pentru a-l apăra de vreo surpriză neplăcută și pentru a avea siguranța vieții lui, Vasile Lupu renunță uneori la planurile însemnate, ca înrudirea cu Gheorghe Rákóczy I. Întradevăr, la sfîrșitul anului 1644, marele vizir invitase pe doamna Ecaterina să vină cu cele două domnițe la Constantinopol, dar Lupu refuzase să le trimită¹³, își dădea seama că ar fi rămas acolo ca ostatece. Despre Ruxandra în perioada aceasta sursele dețin puțină informație, se știe numai că la 12 iulie 1645, Vasile Lupu fusese nevoit s-o trimită la Poartă pe Ruxandra¹⁴, înlocuindu-l ca ostatecă la Poartă pe fratele său Ștefăniță.

Despre aceasta relatează Antonio din Brisello, un misionar italian¹⁵ în «scrisoare din Moldova, 14 iulie, 1645, Iași»: «alaltăieri a venit un sol turc trimis de sultan spre a-i aduce pe fiica mai mică a cestui domn»¹⁶. Fiind supărat, Vasile Lupul «neștiind cum să-și verse necazul său, a pus să fie ucise, în aceeași zi, cu felurite cazne groaznice 16 persoane»¹⁷.

Logodna

Cînd spre sfîrșitul anului 1646, Vasile Lupu începe tratativele pentru căsătoria Ruxandei cu Sigismund, fiul mai mic al lui Gheorghe Rákóczy I¹⁸, turcii nu voiesc să-i redea fiica decît cu condiția de a trimite ca ostatec în locul ei pe Ștefăniță, lucru pe care ambițiosul domnitor nu-l acceptă. Preferă să renunțe la înrudirea cu principele ardelean, decît să-și lase fiul printre străini. Domnița Ruxandra nu se va întoarce în țară decît prin august 1649¹⁹.

Din cele relatate mai sus, conchidem că prima dată cînd Vasile Lupu face încercarea s-o mărite pe Ruxandra este anul 1646, peste un an după nunta Mariei.

¹² Georg Kraus, *Cronica Transilvaniei 1608-1665*, Traducerea și studiul introductiv G. Duzinchevici, E. Reus - Mirza, București, 1965, p. 122.

¹³ Raportul rezidentului Alexandru de Greiffenklau către împărat, din Constantinopol 5 ianuarie 1645. Vezi: Hurmuzaki, *Fragm. III*, p.178; N Iorga, *Studii și documente*, IV, p, CCXI.

¹⁴ Constantin I. Andreescu, Constantin A. Stoide, *Ștefăniță Lupu, domn al Moldovei (1659-1661)*, p. 29.

¹⁵ *Călători străini despre Țările Române*, vol. V, Volumul îngrijit de Maria Holban, M.M. Alexandrescu – Dersca Bulgaru și Paul Cernovodeanu, București, 1973, p. 397.

¹⁶ *Ibidem*, p. 398.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ N. Iorga, *Studii și documente*, IV, p. CCXI.

¹⁹ Constantin I. Andreescu, Constantin A. Stoide, *Ștefăniță Lupu, domn al Moldovei (1659-1661)*, p. 30.

Aici putem remarca două elemente importante: vârsta și statutul fetei. Primul element demonstrează că era de vîrstă foarte fragedă, poate de 14-15 ani²⁰. Din primul motiv rezultă și următorul - domnul se grăbea să-i schimbe statutul din ostatecă în doamnă. Posibil urgenta lucrurile doar va izbuti să-și scoată fata cea mică din ghiarele turcilor. El simțea marea responsabilitate față de soarta și viitorul fiicei sale ca tată, dar ca domn răspundea de viitorul și soarta țării. Ruxandra s-a maturizat într-o perioadă crucială, cînd Vasile Lupu era pus în fața dubioasei decizii - dragostea față de copilul său și interesele politice. Din ostateca otomanilor ea a devenit ostateca ambițiilor și pretențiilor politice ale părintelui său, apoi și ale soțului.

Căsătoria Ruxandrei, cea de-a doua fiică a lui Vasile Lupu, a generat o serie de intrigi și conflicte în sistemul relațiilor internaționale ale Moldovei. Ruxandra era cerută de soție de mari familii ale magnaților polonezi Potocki și Wiśniowiecki, dar circumstanțele politice n-au permis realizarea acestor planuri (tertipuri).

De exemplu, iezuitul ungar, Paul Beke, în «Relație despre Moldova, iunie 1644» scria că Vasile Lupu «acum ocrotește la curtea sa pe un tînăr italian ilustru căruia se spune că i-ar fi făgăduit să-i dea în căsătorie pe fiica sa mai mică. Tînărul acela zice că este fiul solului venețian ce șade la Poarta Otomană»²¹. Aici este vorba de Ambrosio Grillo, fiul lui Antonio Grillo care era mare dragoman al baiului venețian la Constantinopol. Ambrosio Grillo provenea dintr-o familie de vechi patricieni genovezi și a venit în Moldova în toamna anului 1642²².

Domnița Ruxandra fusese oferită de Vasile Lupu fiului lui Antonio Grillo, cu care era prieten încă din septembrie 1641. Deși era vorba doar de un proiect, și nu făcuse o logodnă solemnă, domnul îi dădea lui Antonio în scrisorile sale titlu de cuscru și acesta se îngrijea de daruri pentru mireasa care nu era încă la vîrsta de a se mărita²³.

Un capitol aparte este istoria pețirii Ruxandrei cu Sigismund Rákóczy, fratele lui Rákóczy al II-lea. Există diverse opinii în relatările contemporanilor: unii considerau că nunta nu s-a realizat din cauza lui Vasile Lupu, alții – din cauza lui Rákóczy al II-lea.

Georg Kraus a lăsat descrierea acestui eveniment istoric, care este datat cu anul 1650:

“Principele Rákóczy al II-lea l-a poftit pe Lupu vodă al Moldovei la botezul și cumetria fiului său, Francisc Rákóczy. Lupu vodă l-a trimis în locul său pe logofătul Ștefan Gheorghîță, care mai tîrziu a ajuns voievod, și i-a trimis în dar un cal turcesc frumos. Pentru ca prietenia lor să se întărească și mai mult, principele puse s-o pețască de soție, în luna august, pentru fratele său Sigismund Rákóczy, pe fiica lui Lupu. După scurt timp, el Rákóczy al II-lea, a întărit și încuviințat această unire prin căsătorie. Între timp s-a răzgîndit, însă, din păcate, și principele l-a lăsat pe Sigismund s-o ceară în căsătorie pe Henrica, contesă palatină, fiica lui Frederic, cu care a și fost cununat. Fiica voievodului moldovean Lupu a **fost, așadar, lăsată și părăsită**”²⁴.

²⁰ În susținerea acestei idei vin și istoricii Florin Marinescu și Vlad Mischevca, care plasează data nașterii Roxandei Lupu între anii 1630-1633, vezi: Vlad Mischevca, Florin Marinescu, *Testamentul Roxandrei Lupu (Hmelnițki) din 15 ianuarie 1667, în Civilizația medievală și modernă în Moldova. Studii*, Chișinău, 2006, p. 85.

²¹ *Călători străini despre Țările Române*, vol. V, p. 280.

²² *Ibidem*, p. 280.

²³ *Ibidem*, p. 492.

²⁴ Georg Kraus, *Cronica Transilvaniei 1608-1665*, p. 143.

Este extrem de interesantă această informație, deoarece contribuie la dezvăluirea mai multor momente importante. În primul rînd, se știe că înțelegerea lui Vasile Lupu cu principele Rákóczy al II-lea în privința logodnei între Ruxandra și Sigismund Rákóczy era preconizată din 1646. Domnul moldovean era invitat la botez „pentru ca prietenia lor să se întărească și mai mult” și era propusă încheierea logodnei „în luna august”. Nu știm din ce cauză domnul Moldovei n-a venit la cumetrie și de ce l-a trimis pe Gheorghe Ștefan, care în timpul apropiat va deveni rivalul lui Vasile Lupu.

În al doilea rînd, **se vorbește despre desfacerea înțelegerii**. Aici ne oprim mai detaliat la unele circumstanțe. În 1648 a murit Rákóczy I, astfel schimbîndu-se și situația politică. Principele transilvănean era interesat să stabilească relații matrimoniale cu cele mai influente țări, mai ales că avea planuri ambițioase de instalare în scaunul regal polonez pe Sigismund. Căsătoria cu fiica domnului moldovean nu mai intra în perspectivele politice ale familiei Rákóczy. Se făcea tot posibilul ca să fie „dezlegată” această promisiune. De exemplu, Kémeny îl descria pe Sigismund nefavorabil, posibil o făcea în mod intenționat ca să fie mai ușor să-l convingă pe Lupu de candidatura intempestivă a lui Sigismund.

Ioan Kémeny în relatarea sa aduce alte argumente despre această peție, descriind cum au evoluat evenimentele din anul 1648. „...s-a mai întîmplat că solul moldovean Gheorghe Ștefan, pe cînd se afla la Rákóczy, a adus **între altele vorba - fără îndoială primise asemenea ordin - că fiica cea mai mică a lui Lupu**, pe care o avea de la prima sa soție...ar fi **o foarte potrivită soție pentru Sigismund Rákóczy**, arătînd și folosul ce ar ieși dintr-o asemenea încuscire. Împărtășind acest lucru și principelui și principesei, **principele nu s-a arătat prea încîntat**, dar principesa era bucuroasă și l-a convins și pe principe²⁵”. După cum se vede din text, inițiativa acestei alianțe aparține mai mult lui Vasile Lupu.

Mai departe Ioan Kémeny scrie că avea înțelegere cu Vasile Lupu „să-și aducă acasă fata, deoarece atunci o ținea la Poartă. A și trimis îndată după ea, și a adus-o acasă cu mare cheltuială. O trimisese la Poartă mai înainte ca să întărească încrederea Porții în el și să potolească bănuielile iscate la Poartă de cînd își măritase fiica cea mai mare cu Radziwiłł. M-a lăsat să înțeleg că dacă își aduce fata tinerii se vor putea cunoaște mai de aproape”²⁶.

Deci această relatare confirmă informația că totuși fără permisiunea Porții Lupu nu putea să-și mărite fetele. Poziția lui Vasile Lupu în această privință simultan depindea de mai multe circumstanțe. Dar este extrem de important, după cum arăta Ioan Kémeny, că pînă la urmă Vasile Lupu, așa cum a inițiat, așa a și reziliat înțelegerea.

„...deși și-a adus fiica de la Poartă, după cum ne înțelesesem, **dar cînd principesa și Sigismund Rákóczy au trimis pețitori s-o pețescă, el s-a schimbat la față, spunînd că preoții lui îl opresc să-și dea fiica după unul care este de altă lege (ca și Radziwiłł, era calvin-n.a.) și că pețitorii s-au purtat necuviincios, ceea ce l-a supărat. Așa și era, căci fuseseră trimiși ca pețitori niște oameni foarte neciopliți. În fruntea lor era un Ioan Borsos, favoritul cel mai apropiat al principelui**

²⁵ Ioan Kémeny, *Memorii*, în *Călători străini despre Țările Române*, vol. V, Volum îngrijit de Maria Holban, M.M. Alexandrescu – Dersca Bulgaru și Paul Cernovodeanu, București, 1973, p. 141.

²⁶ *Ibidem*, p. 142.

Gheorghe Rákóczy cel tânăr, un haiduc, fecior de țăran român, om rău, bețiv și stricat. Al doilea era Nicolae Sebeși, cu nimic mai bun ca celălalt. Al treilea, Gheorghe Horvát, omul cel mai de încredere al lui Sigismund Rákóczy, era de asemenea un om trufaș și rău, care ca petitor avea să facă greșeli mari și mai târziu, când s-a căsătorit Sigismund Rákóczy²⁷²⁸.

Acest fragment elucidează parțial o oarecare poziție a lui Ioan Kémeny. Dintr-o parte el îl învinuiește pe Vasile Lupu, dar din alta arată și vina lui Rákóczy, care a trimis o solie nereprezentativă. Din toate rezultă că ambele părți nu au favorizat această căsătorie. Mai mult decât atât, Ioan Kémeny, fiind martor la toate evenimentele, cu mare regret afirmă că „Lupu a fost pedepsit de Dumnezeu pentru aceasta, căci n-a putut să-și mărite cum i-ar fi fost voia, fiica, pe care o cereau și oameni **de seamă din Polonia**, deoarece curînd după aceea au năvălit tătarii în țara lui și ...nu s-a împlinit nici săptămîna, ..au venit pe urmele lor cazacii și au prădat și ei. **Și cînd s-a încheiat pacea, Lupu a trebuit să făgăduiască pe fiica sa lui Timuș, fiul mai mare al lui Bogdan Hmelnițki, și apoi să i-o și dea de soție**”²⁹.

După opinia noastră, acest fragment denotă elocvent toate condițiile din care a fost inițiată și încheiată această alianță matrimonială. Acest fapt este confirmat și de letopisețul ucrainean G. Grabeanka, care scria că Bogdan Hmelnițki a pus lui Vasile Lupu ultimatum, „sau unire afirmată cu nuntă, sau o sută de mii de cazaci vin la dînsul în ospeție”³⁰.

Menționăm că Sigismund era în relații foarte bune cu Bogdan Hmelnițki, cu care s-a aliat în baza intereselor comune, adică împotriva regelui polonez Jan Kaimierz.

Și totuși apare întrebarea, de ce Vasile Lupul nu se grăbea s-o mărite pe Ruxandra. Avea la dispoziție și timp și candidați. Deci, ținea fata, care la începutul anilor 50 cu siguranță avea în jur de 20 de ani. În istoriografie este susținută ideea că Vasile Lupu n-a putut fără permisiunea sultanului s-o mărite pe Ruxandra. Dar și această poziție, în opinia noastră, este eronată. Maria, prima fiică, a fost căsătorită fără permisiunea sultanului. Semnalăm situația politică care s-a creat atunci, fiind imposibil să primești acordul otomanilor în privința alianțelor dintre Moldova, Transilvania, Țara Românească și cazacii, conduși de Hmelnițki.

Altceva era la mijloc. Ruxandra era la Țarigrad și, desigur, nu putea să părăsească orașul și să plece acasă fără voia sultanului. Ruxandra era obligată să respecte toate condițiile înaintate. Lupu trebuia să găsească ieșire din situația creată. Căutînd un mire potrivit, pînă la urmă a fost somat să căsătorească fata cu Timuș, fiul lui Bogdan Hmelnițki.

S-au păstrat o serie de documente de epocă despre această vestită căsătorie: letopisețe, cronici, note ale călătorilor străini, etc. Propunem atenției cititorului unele fragmente din multiplele mențiuni. Un deosebit interes prezintă descrierea letopisețului Samuil Velicico³¹, la care găsim informația cum era concepută alianța.

²⁷ Se va căsători cu Henrietta, fiica electorului Palatin.

²⁸ Ioan Kémeny, *Memorii*, în *Călători străini despre Țările Române*, vol. V, p. 143.

²⁹ Ioan Kémeny, *Memorii*, în *Călători străini despre Țările Române*, vol. V, p. 143.

³⁰ Г. Грабянка, *Действия презельной и от начала поляков небывалой брани Б. Хмельницкого*, Киев, 1853, с. 23.

³¹ Самійло Величко, *Літопис*, том I, Переклав з книжної українськоп мови Валерий Шевчук, Кипв, 1991, с. 102.

După ce Hmelnițki s-a întors la Cigrin, el a trimis un sol către domnul Moldovei ca să se pregătească de nuntă. În scrisoarea adresată domnului era scris: „Măria Dumnevoastră nu poate să renunțe la propunerea noastră prietenească și să refuze să mărite fiica Dumnevoastră cu fiul nostru. Nu ne putem lăuda cu originea nobilă și cu titluri, deoarece știm bine că poți să fii om mare numai datorită propriilor succese, da nu numai din naștere. După cum vedeți toți tremură în fața mea și eu în repetate rînduri am bătut pe leși, așa că am văzut vitejia lor, nu va îndrăzni nimeni să mi se împotrivescă, și vor accepta pacea pe care eu am să le-o impun³²”.

Această scrisoare demonstrează elocvent situația creată. Tonalitatea scrisorii este destul de dură. Bogdan Hmelnițki, după cum rezultă din conținutul scrisorii, nu cere mâna fetei lui Vasile Lupu, ci își exprimă dorința în mod autoritar.

O situație similară se conturează și din alt document al epocii, într-o relatare anonimă germană. Nunta domniței Ruxandra cu Timuș era descrisă de un martor ocular, care a participat la solemnitățile cununiei. În descriere autorul atrage atenția la circumstanțele încheierii acestei alianțe matrimoniale: „Acum ori că va fi fost astfel rînduit dintre veșnice de Dumnezeu pentru cea mai iubită fiică a domnului, ori că nu putea fi scăpată de aceasta din cauza ursitei sale de neînălțurat, s-a împlinit ceea ce voievodul nu mai putea împiedica în nici un chip după risipirea oștiri polone sub Batow și după asediul cetății Cameniță, căci Hmelnițki și-a trimis îndată de acolo solul său către domn cu cererea ca, potrivit unei făgăduieli de demult făcute, să-***i dea fiului său Timuș ca tovarășă de viață și de așternut pe fiica lui – ceea ce domnul a trebuit să primească și să îndeplinească nu atît de voie, ci de nevoie***, și a trimis îndată pe fiul fratelui său ca ostatec la Hmelnițki la Cehrin³³.

Din relatarea prezentată remarcăm că autorul acceptă aceeași poziție ca și Samuil Velicico, nunta era mai mult o constrîngere decît o înțelegere amicală. Domnul Moldovei nu avea altă ieșire. Cu atît mai mult, domnul Moldovei era nevoit să accepte condiția de a trimite ostatici: „Timuș a cerut doi ostatici, cei mai însemnați oameni - Toma Cantacuzino și fratele lui Vasile, hatmanul Gheorghe „ și numai după ce i-au luat, Timuș a continuat drumul³⁴.

În opinia lui Ion Eremia această “alianța matrimonială a creat o situație absolut

³² Ibidem, c. 102 -103: „Хмельницкий прибыв у Чигрин и вскоре после этого послал к волоскому господарю гонца, чтобы тот обязательно готовился к свадьбе. За ним послал вин из Виговским на веселя и сина своего Тимоша разом с десятком тысяч добрых казацких лицарив. Тимуш выехал близко 10 сепня и мав при соби три тысячи вийска. Твардовский свидчить, що в своему, посланному через гинця, листи Хмельницкий пише начебно таке: „Ваша вельможность не зволить видминяти нашого приятельскогко звязку, о тож не видмовляеи видати замиж моему сину своей дочки. Не хвалимся своею родовитостью и титулом, знаючи, що великим можна бути лише завдяки себе самому, а не тильки з уродження. Адже ясно бачим, що переди мною свит тремтить, я килькарадово разбивав ущент ляхив и видвагу ихню так розлив, що вже протимене вперед виступать никому не видважаться и не лишне будуть ради такому мирови, який захочу я дати им сам, Але щей жебратимуть Зборовский пакт, який вони килькаразово знищуваем и спаваем. А коли б ваша вельможность не зволив би чинить того приятельства по воли, то мусимев учинити те неволею”.

³³ Anonim german (1652), *Descrierea solemnităților de la nunta lui Timuș, fiul lui Hmelnițki cu fiica domnului Moldovei*, în *Călători străini despre Țările Române*, vol. V, Volum îngrijit de Maria Holban, M.M. Alexandrescu – Dersca Bulgaru și Paul Cernovodeanu, București, 1973, p. 469, 471-472.

³⁴ N.Iorga, *Istoria românilor pînă călători*, București, 1981, p. 250.

nouă în raporturile moldo-polono-ucrainene, bazate pe relațiile de rudenie dintre curțile de la Iași și Varșovia cu “rebelul” Bogdan Hmelnițki. Polonii urmăresc să-l aducă pe hatman la ascultare, mizînd și pe sprijinul domnului Moldovei, care la începutul lui ianuarie 1653 se include în negocieri. Dar Bogdan Hmelnițki respinge propunerile poloneze...scopul urmărit de diplomația lui Vasile Lupu privind relațiile cu alte țări a fost consolidarea pozițiilor Moldovei pe arena internațională”³⁵.

În contrapunerea acestei viziuni tolerante și lejere, alți istorici consideră că „soarta tragică a Roxandrei a fost determinată în mare parte de politica promovată de către ambițiosul și trufașul său părinte. Vasile Lupu a sacrificat-o, pînă la urmă, pe mezina sa pe altarul alianțelor politice matrimoniale – măritînd-o, după atîtea propuneri mult mai onorabile primite din partea nobililor europeni, cu acel necioplit cazac”³⁶.

Nunta

Despre nunta domniței Ruxandra cu Timuș, hatmanul cazacilor, s-au păstrat unele fragmente ale contemporanilor. Miron Costin în «*Letopisețul Moldovei*» scria: «Și...au căutat a face lui Vasile –vodă și veselia fiei sale, Roxandei, după Timuș, feciorul lui Hmil, hatmanul căzăcescu...Însă cîte trebuia la o nuntă domnească, nemică n-au lipsit. Și după cîteva săptămîni ce au ședzut Timuș aiceia în Iași cu assaulii, polcovnicii și atamanii săi...au purces cu doamna-sa la Cehrinu»³⁷.

Cea mai desfășurată descriere găsim într-o relatare anonimă germană din anul 1652 „Descrierea solemnităților de la nunta lui Timuș, fiul lui Hmelnițki cu fiica domnului Moldovei. 1652 august – septembrie”³⁸. Propunem atenției cititorului varianta română, polonă, germană și rusă: „...După îndelungate și numeroase schimburi de solii între ei cu privire la această căsătorie, Timuș s-a apropiat în sfîrșit de Iampol la 16 august; și domnitorul, ca un domn înțelept, a trimis la Soroca pentru primirea acestuia pe domnul Toma³⁹, un mare boier de la curte, cu o parte din oștirea

Vasilii Lupu și Ecaterina Cercheză
(a doua soție). Tablou votiv.

³⁵ Ion Eremia, *Relațiile externe ale lui Vasile Lupu (1634-1653)*, Chișinău, 1999, p. 246.

³⁶ Vlad Mischevca, Florin Marinescu, *Testamentul Roxandrei Lupu*, p. 82.

³⁷ Costin Miron, *Letopisețul Țării Moldovei de la Aaron-vodă încoace (1595-1675)*, în *Letopisețul Țării Moldovei*, Chișinău, 1990, p. 200-201.

³⁸ Traducerea a fost făcută după textul german publicat de Nicolae Iorga în *Acte și fragmente cu privire la Istoria Românilor adunate din depozitele manuscrise ale apusului*, Vol.I, București, 1895, p. 208-214. Vezi: *Călători străini despre Țările Române*, vol. V, p. 471-478.

³⁹ Toma Cantacuzino, mare vornic în Țara de Sus, 31 iunie 1644-1653. Vezi: *Călători străini despre Țările Române*, vol. V, p.472.

sa, și a mai trimis acolo o caretă cu șase cai, și pe lângă această a poruncit să se îngrijească din timp de tot felul de provizii de vin, de mied și alte lucruri trebuitoare, cu care avea să-l ospăteze acolo pr Timuș ca pe un ginere al său, și să-i facă la poruncă de acolo pînă la Iași, capitala țării, și să-i alcătuiască avangarda. Dar pînă una alta, ce a făcut Timuș? A trimis la același boier mare de la curte și l-a rugat să vină de la Soroca la el la Iampol și acesta, cum nu se putea împotrivi voinței lui, a trecut dincolo, de cealaltă parte a Nistrului la Timuș și acesta l-a oprit și l-a ținut la el fiindcă se temea de vreo trădare. Dar nu s-a mulțumit cu atît, a scris domnului să-i trimită ca ostatec pe fratele acestuia, hatmanul⁴⁰, ceea ce a fost nevoit să facă peste celelalte, căci i l-a trimis, deși nu fără prea mare scîrbă și amărăciune. După aceea, îndată ce acest hatman a ajuns la Iampol, Timuș s-a ridicat de acolo, marți în 26 ale zisei luni august⁴¹ și cu mulțimile sale a trecut dincoace de Nistru; miercuri a fost la Bălți și joi a înoptat la Cocieni peste Prut, iar vineri înainte de prînz era gata să intre la Iași, orașul de reședință al domnului⁴².

Din acest fragment putem deci concluziona că Timuș a mers spre Moldova cel puțin 14 zile, s-a pornit la 16 august și a ajuns la locul destinației abia la 29 august, adică două săptămîni.

Nunta domnească avea anumite tradiții care trebuiau respectate. Mirele, mai ales din străinătate, era întîlnit cu mare pompă de însuși domnul și boierii de „seamă”. Nunta Ruxandrei nu făcea excepție în acest sens. Anonimul german descrie cu lux de amănunte această întîlnire. Vasile Lupu a trimis două persoane de vază, și anume pe Toma Cantacuzino, care era cumnatul domnului din prima căsătorie (Toma Cantacuzino era căsătorit cu sora Todoscăi, mama Ruxandrei- L.Z.) și pe Gheorghe Abaza, fratele său: „Pentru a întîmpina și primi pe acest ginere, poporul i-a ieșit în întîmpinare, călare, cu boierii și cu opt mii de oameni den oastea sa, și înaintea lui a pus să călărească opt falnici călăreți îmbrăcați turcește, avînd cai tot unul și unul și minunat împodobiți cu tot tacîmul lor bogat căci el voia să se înfățișeze ca un mîndru monarh și potentat a cărui măreție nu mă simt în stare s-o descriu îndeajuns⁴³”.

Este interesantă atenția acordată hainelor și compartamentului lui Timuș și celor care-l însoțeau: „Astfel **Timuș, cu trei mii de cazaci zaporojeni**, care măcar că fuseseră aleși cu deosebită grijă – după cum spun ei – arată cum spun ei – **arătau totuși foarte jerpeliți**, se apropia din ce în ce mai mult de oraș, și după ce au ajuns în vale, la o depărtare de un sfert de milă de drum, cum oamenii domnului erau rînduiți pe două șiruri ce închideau amîndouă laturile, Timuș, care nu înceta să fie cuprins de tot felul de temeri, a coborît dealul în goana cailor ca și cum ar fi pornit la atac și a poruncit muzicii să cînte cîntece ostășești⁴⁴”.

În ceea ce ține de descrierea hainelor, aici cu mare probabilitate putem presupune că s-au jerpelit în drumul care a fost de lungă durată. Este foarte straniu un alt compar-

⁴⁰ Gheorghe Abaza. 1634, paharnic; 1651-1654, pîrcălab de Suceava. Vezi: *Familiiile boierești din Moldova și Țara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică și biografică*, Vol. I, Coordonator și coautor Mihai Dim. Sturdza, Simetria, 2004, p. 38-39.

⁴¹ N. Iorga observă că 26 august a căzut în anul 1652 într-o zi de luni.

⁴² *Călători străini despre Țările Române*, vol. V, p. 471-472.

⁴³ *Ibidem*, 472.

⁴⁴ *Ibidem*, 472-473.

tament, care ne arată pe Timuș ca pe un fricos. Din toate relatările epocii Timuș era caracterizat ca o persoană vitează și curajoasă. Posibil că avea niște dubii în privința acestei căsătorii și era pregătit de orice derulare a evenimentelor.

Mai departe autorul atrage atenția la compartamentul lui Timuș cu domnul Moldovei Vasile Lupu: „Cînd s-au întîlnit amîndoi, au descălecat și s-au întîmpinat astfel: Timuș a cuprins pe după gît pe domnul, socrul său, numai pe jumătate, **dar acesta l-a îmbrățișat ca un tată** și a vorbit mai întîi, arătîndu-i că se bucura din suflet de sosirea lui. **Timuș însă** nu a scos nici o jumătate de cuvînt pentru a-i răspunde, ci **sta ca un idol**, ca și cum ar fi fost pe altă lume, și își mușca și își rodea buzele; în locul lui a răspuns într-un tîrziu Wichowski”⁴⁵. Acest episod elocvent arată diferența dintre statutul domnului și al lui Timuș. Vasile Lupu este arătat ca o persoană cultă și prezentabilă, iar Timuș ca un om lipsit de educație nobilă.

Interesantă este descrierea oastei care îl însoțea pe Timuș. Autorul menționează că erau îmbrăcați în haine după moda polonă și aveau cu dînșii marfă pentru vânzare. „Cei din cavalcada lui Timuș, deși slăbiți și prăpădiți, erau totuși îmbrăcați foarte scump și fastuos; unii din cai erau împodobiiți cu șei și valtrapuri cusute cu aur, alții cu mărgăritare. El însuși era îmbrăcat cu o haină roșie cărămizie și pe deasupra cu o manta de catifea de aceeași culoare, căptușită toată cu samur, veșmînt care nu fusese făcut de bună seamă pe trupul său. Un flăcău tînar, stricat de vărsat, nicidecum mic, ci cam voinic și din topor, avea cu el două rădvane de lemn de molift, un furgon ostășesc și alte patru sute de căruțe mai proaste în care luaseră sare, căutînd poate cu acest prilej să scoată vreun cîștig. Ceilalți comandanți erau călări pe cai buni și toți erau îmbrăcați după moda polonă cu podoabe de argint; dar nu erau mulți dintre aceștia, ci cea mai mare parte erau de tot felul”⁴⁶.

Vineri, ziua în care Timuș a intrat în oraș, s-au început pregătirile de nuntă. Oaspeții au fost cazați și ospătați la cel mai înalt nivel: „Timuș a intrat în oraș călare, alături de domn, și aici la sosirea lui s-au deosebit cea a turcilor și a țiganilor – și domnul l-a dus apoi pe Timuș în odăile sale care erau bogat și mîndru gătite și împodobite; aici i-a înfățișat pe fiul său, Ștefan, și a vorbit mult cu el, arătînd că se bucură din toată inima de sosirea lui. Dar domnul Timuș a rămas, după vechiul său obicei, mut cu desăvîrșire orice i-ai face. Deci a trebuit ca tot Wychowski să vorbească tot timpul în locul lui și să răspundă”⁴⁷.

Portretul Ruxandrei Hmelnițka.
Prima jum. a sec. al XIX-lea.
Saint-Petersburg, Muzeul Rus.
Украинская портретная живопись XVII-
XVIII вв., Ленинград, 1981.

⁴⁵ Wichowski era secretarul sau pisarul ucrainenilor și principalul colaborator al lui Bogdan Hmelnițki. *Ibidem*, p. 473.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 473-474.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 474.

Conform tradiției, mireasa se pregătea de nuntă: „Fetele au început să joace în odaia miresei și țigani zăngăneau din instrumentele lor. Domnul însă s-a retras în odăile sale și a îndemnat pe mire să se odihnească după atâtea oboseli și neajunsuri din timpul călătoriei, și să se spele de pe drum; și i-a dat și cîtiva din **copiii lui din casă**, ca să-i facă slujbă și să-i stea la poruncă; și mai stăteau la îndemînă sa domnul Wichowski, domnul Tetera și alți slujitori ai săi de casă, precum și cîtiva bătrîni boieri moldoveni mai de seamă la care se uita Timuș ca lupul din tufiș. Apoi le-a întors spatele și și-a scos cuțitul și și-a tăiat unghiile în fața unor oameni de seamă ca aceștia cum erau boierii moldoveni. Comandanții și ceilalți ofițeri au fost găzduiți în oraș și li s-au pus la îndemînă slujitori; de asemenea li s-a purtat de grijă pentru toate cele de care ar fi avut nevoie.

Oastea căzăcească și-a așezat tabăra sub vii și a pricinuit mari pagube locuitorilor din Iași; de **aceea evreii s-au ascuns**, căci cei pe care puneau ei mîna trebuiau să se răscumpere cu preț bun. Pe lîngă aceia a mai dat buzna încă o ceată de cazaci cărora li s-au dat tainuri și incartiruire.

Cînd a fost masa gata, domnul l-a poftit pe ginerele său la prînz; dar acesta nu s-a grăbit să se îmbrace de îndată, așa că domnul a trebuit să-l aștepte mult; în sfîrșit a venit la masă, îmbrăcat cu alte haine leșești. Domnul l-a așezat lîngă el; au început să mănînce, să închine paharele și s-au slobozit tunurile. Dar domnul Timuș a rămas mai departe tot același, ceea ce l-a supărat și l-a jignit mult pe domn. Lăutarii moldoveni și turcii cîntau, și turcii făceau tot felul de caraghioslîcuri și așa a ținut pînă noaptea tîrziu”.

În ziua următoare, sîmbătă, Timuș s-a pregătit de nuntă și de aceea nu a venit la masă să mănînce cu domnul; **toate boieroaicele și fetele moldovence, prea frumoși și strălucit gătite, jucau în curtea castelului, și domnul Timuș la o fereastră bea tutun în ochii tuturor și privea la jocurile moldovenești**. Duminică devreme boieroaicele și fetele moldovence au jucat din nou și apoi domnul cu soția sa Doamna (Dumna-L.Z.) **au trebuit să dea pe fiica, pe iubita Ruxandra, cu nemărginită durere aceluia flăcău stîngaci și necioplit**. După aceasta, el a pornit spre biserică, încălecat pe un cal cu un surguci mare și gătit cu haine scumpe și strălucite pe care i le dăduse domnul; doi boieri l-au însoțit de amîndouă părțile, ca pe un ales și de seamă, urîndu-i noroc.

Cînd au intrat în biserică, amîndoi mirii au **îngenunchiat pe un covor și și-au jurat unul altuia unire și credință, iar după aceasta cinstitul mire a ieșit bucuros din biserică și s-a dus la castel, și-a sărutat mireasa**, și a alergat o mare mulțime să privească la aceasta, și s-au slobozit tunurile. Și lăutarii au început iar să cînte.

Dar **fiica domnului vărsa lacrimi pentru ceea ce așteptase cu dor mai înainte, și de aceea puneă întotdeauna să i se cînte cîntece căzăcești**; apoi s-au așezat la masă și s-a trimis o caretă după cusătorese și croitorese, care nu au fost găsite la gazdele lor, ci se duseră la cărvăsărie, adică la cîrciumă, la rachiu. Ele au fost aduse pe sus la castel; semănau cu niște stafii și acestea erau rudele de singe ale lui Hmelnițki; niște femei urîte, întunecate, în haine negre evreiești, căptușite totuși cu samur și cu gulere mari; **se părea că voiau să se dea după felul moldovenesc**; despre ele ar mai fi multe de scris dacă nu **aș fi oprit de rușine**.

Pe aceste toate le-a ospătat doamna⁴⁸ în altă sală. Domnul iarăși l-a îndemnat pe ginerele său Timuș să mănânce, să bea și să se veselească. Atunci pentru prima oară acesta a început să vorbească și s-a plecat spre domnul Kotnarski⁴⁹ și i-a spus în taină...

„Mulțumesc foarte mult domnului. E de toate. Ce ne mai trebuie?”

A trimis apoi îndată după muzica sa: un organist, trei scripcari, unul cu trombon și un trîmbițaș care i-au cântat pe

limba leșească; acum abia s-a înveselit cu adevărat și a pus pe cazaci să joace; aceștia se învîrteau nebunește și au băut pînă la ora unu de noapte. Cusătoresele și croitoresele au fost duse însă cu cinste mai înainte de acolo pentru că boieroaicele le-au făcut ceva mutre. Dar una dintre *druștele* cazace, numită Haska Karpicza, *care era destul de slobodă la gură*, a spus aceste cuvinte boieroaicelor: „Am venit la voi pentru pradă și chiar dacă sunteți mai făloase decît noi, tot ați dat pe domnița voastră după un cazac”.

După aceea mirele s-a sculat repede de la masă și s-a dus în odăile sale, și apoi în iatac (*ubi de fortuna et integritate sponsae actum est*). A doua zi și a treia zi Timuș n-a mai ieșit din camera sa, dar miercuri a ieșit călare, să se plimbe la cîmp.

Joi, domnul cu soția sa doamna, tînăra nevestă Ruxandra și domnul Timuș, ca și boierii și boieroaicele, au prînzit împreună, în camera doamnei.

Dar aici nu prea putea pătrunde cineva pentru că era ginecerul și mai serveau la masă domnul însuși cu soția sa.

După aceasta Timuș s-a dus să joace cu iubita sa, în timp ce Wychowski și ceilalți îi alcătuiau suita. Apoi domnul a dăruit ginerei pentru osteneala sa o bucată de brocard de aur. Dar acela, ce e drept nici nu a putut să-și plece capul. Timuș a făcut apoi și el daruri boierilor celor mai de seamă și a dăruit chiar domnului o blană de samur, tînerei sale soții o haină de damasc căptușită cu samur și fiecărui boier cîte o sută de lei, dar ei nici nu au luat în seamă acest lucru.

Apoi domnul a dăruit iarăși ginerei sale patru cai, doi turcești înșeuăți și cu tot tacîmul și doi moldovenesți și a dat de asemenea solului domnului Țării Românești (dem Multanischem Hospodarischem Gesandten) care luase și el parte la nuntă, un cal turcesc cu tot tacîmul și pe ceilalți tovarăși și ofițeri ai lui Timuș i-a cinstit domnul de dragul fiicei sale cu daruri mîndre⁵⁰, pe care le-au pretins cazacii înșși ca un drept.

Portretele Ruxandrei și al lui Timuș.
Aproximativ anul 1652. Lvov. Muzeul de istorie.
Украинская портретная живопись XVII-XVIII вв.,
Ленинград, 1981.

⁴⁸ După cum se vede, au fost două ospete deosebite, unul al bărbaților, celălalt al femeilor.

⁴⁹ Kotnarski era secretarul lui Vasile Lupu pentru limba polonă.

⁵⁰ „Domnul a dat ca zestre fiicei sale 20 000 de taleri pe lîngă wyprany și încă 2 000 de ducați, o caretă și multe care și alte lucruri, de dragul fiicei sale a oferit lui Fetera (!) zece coți de catifea, 20 de satin și 150 de taleri (cu leu). Lui Wychowski i s-au dat 10 coți de catifea, 20 satin, o legătură de ris și

Vineri, anume la 6 septembrie, Timuș a plecat iar călare din Iași și domnul I- a petrecut pînă la locul unde îl întâmpinase la venire și-i urase bun sosit; cu el au mers și doamna și boieroaicele. Aici au descălecat și și-au luat rămas bun unul de la altul, și tot timpul cît a stat domnul de vorbă cu ginerele său, tînăra soție a ținut pe maica sa îmbrățișată pe după gît și a plîns amar. După aceea și-a luat și ea rămas bun de la tatăl ei, domnul, cei doi **tineri s-au sărutat și chipurile lor s-au înveselit, dar inima întristată nu i-a îngăduit tinerei soții să scoată un singur cuvînt din cauza prea marei dureri.**

În sfîrșit, boierii și boieroaicele s-au închinat de plecare lui Timuș și domnul a stat cu capul descoperit pînă ce s-au despărțit unii de alții, și după ***ce a scăpat domnul pe un oaspete atît de*** împovăraător, s-a întors iar la Iași⁵¹.

După cum ne arată această descriere, nunta a durat 7 zile, de sîmbătă 30 august, pînă la 6 septembrie, așa cum de obicei se petreceau nunțile domnești. Autorul ne scoate în evidență tradițiile și obiceiurile epocii, ne arată în detalii cum s-a desfășurat nunta. Putem observa că autorul intenționat și demonstrativ sublinia diferența dintre poziția socială a familiei lui Vasile Lupu și hatmanul căzăcesc Timuș Hmelnițki. Vasile Lupu și moldovenii, în general, sînt prezentați ca persoane culte, dar Timuș singur și oastea lui, ca persoane demoralizate, groaznice și intolerante ...În același timp, cu deosebit drag sînt descrise frumoasele obiceiuri de dansuri și cîntece la nunțile moldovenești, belșug la servirea meselor. Aparte sînt arătate obiceiurile de înzestrare a mirilor și oaspeților. Este numit fiecare obiect și banii dați în numerar. Acest moment era de mare importanță, deoarece era nevoie de mai mulți martori cînd să dădea zestrea. Un singur fapt este neclar, de ce așa de puțini oaspeți din străinătate au fost invitați la nuntă. Este pomenit numai solul din Țara Românească. Nu este pomenită sora Ruxandrei, Maria Radziwiłł, care locuia în Polonia.

În concluzie la acest compartiment, putem spune cu toată certitudinea că acest document are o deosebită valoare, deoarece ne arată cum s-a desfășurat evenimentul festiv, nunta Ruxandrei cu Timuș Hmelnițki.

Imediat după nuntă, Timuș împreună cu Ruxandra au plecat la Cygrin⁵². Despre celebrarea nunții acolo izvoarele tac. S-a păstrat numai scrisoarea lui Bogdan Hmelnițki către vecinul său, voievodul din Putevili, în care el scria: „...aduc la cunoștință Dvs. că tinerii au ajuns cu bine și este fericit de cuscrie cu domnul moldovean”⁵³

300 de taleri (cu leu)”. Vezi: *Călători străini despre Țările Române*, vol. V, p. 477.

⁵¹ *Călători străini despre Țările Române*, vol. V, p. 471-477.

⁵² „Пребувши в Ясах кілька тижнів Тимуш з осавулами, полковниками й отоманами поїхав до Чигрина з *молодою жинкою*”. Vezi: М. Грушевський, *Історія України – Руси*, т. IX, ч.1, с. 480.

⁵³ *Ibidem*, p. 481.

Viață casnică

Despre viață Ruxandrei în căsnicie se știu lucruri fragmentare și controversate. Unii considerau că era fericită⁵⁴, alții dimpotrivă, considerau că a avut un destin tragic⁵⁵.

„Roxandra era fericită în această căsătorie. După decesul soțului, ea mulți ani a locuit în Ucraina, în orașelul Rașcov și avea acolo multe moșii. Ruxandra își lărgea domeniul acestor moșii și s-a păstrat adresarea ei către țarul rus Alexei Mihailovici din 1672 în care cerea acest imobil ca danie”.

Despre brutalitatea lui Tumiș scriau toți contemporanii. Miron Costin scria: „Acel om cu hirea de hiară sălbatică era Timuș! ...Omul tânăr și fără nici o socolteală, să cunoștea că nice la un folos nu vor ieși lucrurile”⁵⁶.

Ambasadorul din Veneția, la 15 noiembrie a anului 1652, într-o scrisoare la Varșovia scria că „Timuș foarte rău să împacă cu soția...și vre s-o trimată înapoi la tata ei”⁵⁷. Presa franceză scria că „Timuș bate soția și vre s-o trimită la vizir...dar Bogdan Hmelnițki...l-a convins să nu facă acest pas greșit”⁵⁸.

S-au păstrat portretele Ruxandrei și ale lui Timuș, realizate de un pictor olandez necunoscut. Posibil că au fost făcute la comanda lui Bogdan Hmelnițki.

Toate mențiunile despre perioada de două luni în care Timuș Hmelnițki s-a aflat în cetatea Suceava sînt unanim negative.

În primul rînd, ne referim la letopisețul lui Miron Costin, care sublinia: „Timuș, cum au sosit la cetatea (Suceava –L.Z.), de a doua zi s-au desfrînat la jafurile mănăstirilor, și întii asupra Dragomirnei mănăstirii cu puști au mărșu și au bătut mănăstirea. Și dacă i s-au închinat, toate odoarele, veșmintele în joacu au dat, și cîți bieți neguțitori era închiși acolea și mulți den boieri, rușinându căzaccii, fâmei și fete, și nu ca creștinii, ce mai multu decăt păgîinii s-au purtat cu aceia mănăstire. Șă să hie mai avut vreme cevași Timuș, nici o mănăstire n-ar hi hălăduit nepradată, odoacă”⁵⁹.

Despre prada mănăstirii Dragomirna de către Timuș se vorbește în documentele din perioada mai tîrzie, emise de cancelarie. „Iași, 1654, august 12. Ghiorghii Ștefan voievod întărește fostului vistiernic Iordachie Cantacuzino jumătate de sat de Lințești...ce-i pe Prut în ținutul Cernăuților, cu poiieni de finețe, **acele drese toate le-a pierdut în mănăstirea Dragomirna din pricina cazacilor cînd a sosit Timoș Hmelnischie pînă la cetatea Sucevei**”⁶⁰.

⁵⁴ „Roxandra era fericită în această căsătorie. După decesul soțului, ea mulți ani a locuit în Ucraina, în orașelul Rașcov, și avea acolo multe moșii. Roxandra își lărgea domeniul acestor moșii și s-a păstrat adresarea ei către țarul rus Alexei Mihailovici din 1672 în care cerea acest imobil ca danie”. Vezi: H. Мохов, *Очерки истории молдавско-русско-украинских связей. (С древнейших времен до начала XIX века)*, Кишинев, 1961, с. 9; ЦГДА, 1672, Nr. 1. О.К. Касименко, *Історія Української РСР. Популярний нарис*, Кпев, 1960, с. 78.

⁵⁵ În literatura istorică ucraineană despre secolul al XIX –lea s-a stabilit opinia că această căsătorie era inegală. Se considera că „o fată aristocrată s-a căsătorit cu un simplu cazac” și acest fapt i-a determinat viața tragică. Vezi: К. Шайноха, *Домна Роксандра*, în *Русская мысль*, 1881, кн. IV, с. 231-295; С. Венгрженовский, *Свадьба Тимоша Хмельницкого*, în *Киевская старина*, том. XVIII, Киев, 1887.

⁵⁶ Costin Miron, *Letopisețul Țării Moldovei de la Aaron-vodă încoașe (1595-1675)*, p. 211.

⁵⁷ М. Грушевский, *Історія України – Русу*, т. IX, ч.1, с. 482.

⁵⁸ *Ibidem*, с. 482.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 218.

⁶⁰ Teodor Balan, *Documente Bucovinene 1464-1740*, vol. VII, Iași, 2005, p. 187.

Într-o altă sursă, a cronicarului Georg Kraus *Cronica Transilvaniei 1608-1665*⁶¹, serie despre anul 1653 cum s-a comportat Timuș în perioada asediului în Suceava. «Deoarece din pricina tăriei șanțurilor cazacii se credeau foarte apărați, Timuș voia să-și împlinească poftele trupești- se spune că ar fi fost un copil al Venerei – și o pofti la el pe soacra sa vitregă, soția lui Lupu, care era în cetate, spunând că are lucruri însemnate de vorbit cu ea. Când soacra, femeie de o frumusețe rară, sosi, Timuș îi ceru să se împreune cu el, încercînd s-o siluiască. Când ea văzu patima lui, deși era păgînă de nean cerchez, tătăresc, fiica unui sultan, căzu totuși în genunchi și-l rugă să-i cruțe cinstea. Îi aminti să se gîndească la soțul ei și cuscrul lui, adînc îndurerat, gonit și prins, și să nu făptuiască această nelegiure, iar dacă dorește femeile altora, în cetate se găsesc 11 fecioare frumoase, fiice de boieri, pe care ea este gata să i le trimită, iar el să folosească pentru poftele sale pe cele care-i vor plăcea. În urma acestei propuneri și rugămintilor ei stăruitoare, Timuș o lăsă pe soția lui vodă să plece nevătămată. Ea merse pînă la cetatea aflată lîngă Întăritură, cu niște însoțitori cu care trebuia să le trimită în tabără pe cele 11 fecioare. Dintre aceste, Timuș și-a păstrat 3, pe cele mai frumoase, iar pe celelalte le-a lăsat să se înapoieze în cetate, cerînd însă ca, de îndată ce le-a dori, ele să se înfățișeze. Cu cele trei pe care le-a păstrat Timuș și-a făcut plăcerile zi și noapte, cu care prilej a și murit»⁶².

La începutul lui septembrie 1653, Timofei Hmelnițki și-a găsit moartea la Suceava⁶³, „... perit de glonțu de tun, cum dormia supt cortul său, măcar că era pe pămîntu întins, l-au nemerit în picior glonțul, după care lovitură pînă a tria dzi au stătut mortu»⁶⁴.

Din aceste fragmente putem trage concluzii despre ce viață avea Ruxandra, mai ales că în acea perioadă era însărcinată și înainte de moartea lui Timuș a născut. Despre acest fapt vorbește și Paul de Alep, care a fost martor ocular al evenimentelor: “Înainte de a-și da sufletul, el primise vestea îmbucurătoare că soția sa dăduse naștere la doi gemeni, dar el nu s-a bucurat, căci nu se împlinise încă nici un an de la căsătoria sa»⁶⁵.

Ruxandra-văduvă

După moartea lui Timuș, Ruxandra a rămas în Subotov, localitate în apropierea or. Cehryn. În 1654, aceste locuri le-a vizitat Paul de Alep. Din relatările lui aflăm multe detalii interesante despre Ruxandra și viața ei, în subcapitolul intitulat **Vizita domniței Ruxandra la patriarhul Macarie**: “Am ajuns în sfîrșit într-un oarș numit Subotov unde locuia în mod obișnuit Timuș, fiul hatmanului cazacilor. Locuitorii au venit cu mare alai să ne întîmpine și ne-au dus într-o biserică nouă, mare, cu hramul

⁶¹ Georg Kraus, *Cronica Transilvaniei 1608-1665*, Traducerea și studiul introductiv G. Duzinchevici, E. Reus- Mîrza, București, 1965, p. 165.

⁶² *Ibidem*, p. 165.

⁶³ Ioan Eremia, *Relațiile externe ale lui Vasile Lupu*, p. 236.

⁶⁴ Costin Miron, *Letopisețul Țării Moldovei de la Aaron-vodă încoace (1595-1675)*, p. 221.

⁶⁵ *Extrase din călătoria în Turcia, în Ucraina și Rusia a Patriarhului Macarie, descrisă de Paul de Alep, în Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, Partea I, (Traducerea după ediția lui Vasile Radu din *Patrologia orientalis*, tomul XXII, fasc.I, Paris, 1939, p. 68), Îngrijit de M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, București, 1976, p. 99; „Перед своей кончиной он получил радостную весть, что его жена родила двух мальчиков, но не успел насладиться счастьем иметь их, ибо не прожил с женой и полного года». Vezi: Путешествие Антиохийского патриарха Макария в Россию в половине XVII века, описанное его сыном, архидьяконом Павлом Алеппским. Перевод с арабского Г. Муркоса. Выпуск первый (От Алеппо до земли казаков), Москва, 1896, с. 108.

Sf. Mihail în care sînt adunate tezaurele bisericilor armenești, jefuite și ruinate de răposatul Timuș în timpul șederii lui la Suceava, oraș din Moldova pe care l-am pomenit mai înainte. Și mormîntul lui Timuș se află în această biserică. **Soția lui, fiica lui Vasile Lupu, domnul Moldovei, a venit de mai multe ori să vadă pe domnul nostru patriarh, îmbrăcată ca roabă circaziană, cu un colpac de postav îmblănit; și era însoțită de fete circaziene și moldovence ca și ea, întocmai ca roabele.**

Duminică dimineața, după utrenie, am slujit în fața ei un parastas pentru soțul ei. Potrivit datinei, am atîrnat deasupra mormîntului lui un steag mare pe care era zugrăvit eroul călare cu sabia sa în mîna dreaptă și cu un buzdugan în cea stîngă și cu țara Moldovei în primul plan, ca fiind țara pe care se ducea s-o cucerească. Era un tablou care făcea să lăcrimeze pe cel care îl privea. Biata lui soție, care știa patru limbi, româna, greaca, turca și rusa și pentru care tatăl ei cheltuisese un tezaur de bani ca să o aducă de la Istanbul, este acum departe de tatăl ei, de mama ei, de frații ei, și de poporul și țara ei, trăind printre străini, în palatul soțului ei, în jurul căruia construisese o cetate cu șanțuri⁶⁶

După opinia lui I. Czamańska, socrul Ruxandrei, Bogdan Hmelnițki „care stăpînea mare parte a Ucrainei, i-a dat orașelul Rașcov, nu departe de hotarul cu Moldova. Ea a trăit acolo (nu știm de voie sau de nevoie) și după moartea lui Timofei, în timpul asediului Sucevei de către oștile transilvano-munteano-polone, în septembrie 1653. S-a recăsătorit cu polcovnicul cazac Jan Antonowski. După anul 1661, se pare că după moartea celui de-al doilea soț, doamna a revenit în Moldova, la moșia Dăleni. Este posibil să se fi căsătorit a treia oară cu Vasile Krupenski, cu care a avut un fiu, Șandru. A fost omorîtă la Neamț, în anul 1686, în timpul invaziei polone, de țilhari”⁶⁷.

Informația despre viața Ruxandrei la Rașcov este argumentată de alte izvoare și are în literatura istorică diferite explicații. De exemplu, A. Veress comunică că la „24 octombrie 1653, fiind încă la Rașcov, Vasile Lupu își cerea fiul și soția aflați în mîinile lui Gheorghe Ștefan”⁶⁸.

Aceste evenimente sînt descrise de Miron Costin, care scria că Ruxandra a primit Rașcovul în proprietate după moartea lui Timuș și Ștefăniță, fratele ei, vroia să o aducă înapoi în Moldova: „Ștefăniță-vodă, aicea, ca un om tînăr, nevrîndu soru-sa, doamna Roxanda, să vie pre scrisorile tătine-său ș-a lui în țară, **den Rașcov, care țirgu îi didesă Hmil, după moartea feciorului său, lui Timuș, au trimis oastea asupra Rașcovului, să-l bată și să o ia cu de-a silă**”⁶⁹.

Istoricul Mihail Grușevschi în lucrarea sa «История України-Руси»⁷⁰ face trimitere la Miron Costin și afirmă că Rașcov a fost unul dintre cele mai importante centre militaro-strategice ale cazacilor și Ruxandra l-a primit în dar după moartea lui Timuș⁷¹.

⁶⁶ Extrase din călătoria în Turcia, în Ucraina și Rusia a Patriarhului Macarie, descrisă de Paul de Alep, p. 306-307.

⁶⁷ Ilona Czamańska, A doua casă, în Magazin istoric, octombrie, 2003.

⁶⁸ A. Veress, Documente, v. X, p. 270-271; Extrase din călătoria în Turcia, în Ucraina și Rusia a Patriarhului Macarie, descrisă de Paul de Alep, p. 95.

⁶⁹ Costin Miron, Letopisețul Țării Moldovei de la Aaron-vodă încoace (1595-1675), p. 244.

⁷⁰ Михайло Грушевський, *История України-Руси*, том IX-1, Роки 1650-1654, Київ, 1996, с. 599-601.

⁷¹ Михайло Грушевський, *История України-Руси*, с. 600; Costin Miron, *Letopisețul Țării Moldovei de la Aaron-vodă încoace (1595-1675)*, în *Letopisețul Țării Moldovei*, Chișinău, 1990, p. 244.

Vestitul letopiset ȕ ucrainean Samuil Velicico ȕn lucrarea sa fundamentală «Летопись»⁷² scria: „ȕn anii ȕaizeci...Doamna Rozanda trăia la Raȕcov ca o pani-văduvă ȕi era stăpȕnă acolo pȕnă la moartea sa... cȕnd a fost ucisă de niȕte cazaci»⁷³.

Opinia că oraȕul Raȕcov aparȕinea Ruxandrei este confirmată ȕi de textul unui hrisov al Ruxandrei către țarul rus Alexei Mihailovici Romanov: „Ma ȕnchin ȕn fața ta, eu, roaba ta, cer majestia ta să-mi păstrați moȕiile care me-a lăsat hatmanul Bogdan Hmelnițki pȕnă am să am zile. 1660. Ianuarie 1. Roaba majestiei tale domna Roxandra a lui Timuȕ Hmelnițki” („Прошу я, раба твоя, велику твою державність про ті три пільні маєтності, що подарував нам гетьман Богдан Хмельницький до віку мого, скількі його буде. 1660 р. января 1. Раба твоего великого царства Домна Роксандра Тимошиха Хмельницька»⁷⁴. Hrisovul a fost trimis de „slujnicul” ei Gheorghe Kariazi⁷⁵.

Pȕnă la urmă nu se ȕtie ce răspuns i-a dat țarul rus ȕi dacă Ruxandra a primit acest oraȕ ȕn posesie, dar se ȕtie că ȕn anul 1664 ea se afla ȕncă la Raȕcov. Despre acest fapt ne vorbeȕte o altă scrisoare către țarul rus, ȕn care ea cere protecȕia lui ȕi este semnată cu data „10 martie 1664. Doamna Ruxandra Hmelnițka»⁷⁶.

ȕn istoriografia polonă există opinia cum că oraȕul Raȕcov era „cedat domnei Roxanda Hmelnițka de către Alexandru Konecpoliski ca zălog pentru 60 000 de zloți»⁷⁷.

ȕn testamentul său, din 15 ianuarie 1667, Ruxandra subliniază că „luȕnd eu ȕn posesiune localitatea Raȕcov, cȕndva bună pentru amintirea marelui, luminatului pan Ian de Zamostia, voievod al Zamoiskului ȕi Sandomirului, cu drept de moȕtenire pentru suma adevărată de patruzeci de mii de zloți numerar ȕi monede poloneze»⁷⁸.

După Miron Costin, ȕn anul 1659 fratele ei a ȕncercat să o ia de la Raszkov, venind ȕn Ucraina cu oaste⁷⁹. ȕn realitate, ȕnsă, această expediȕie a fost probabil pregătită ȕmpotriva lui Constantin Șerban, care a ieȕit ȕn Ucraina ȕi din nou Roxandra devine o persoană ȕn centrul manipulărilor politice.

Nu se ȕtie bine cȕnd anume fiica lui Vasile Lupu ȕi-a schimbat locul de trai ȕi a revenit ȕn Moldova. Putem presupune că ea s-a ȕntors ȕn Moldova din cauza că teritoriul unde a trăit a fost ocupat de turci ȕn anul 1672. C. Gane considera că

⁷² Самійло Величко, *Летопис*, Перклав з книжної української мови Валерій Шевчук, том I, Київ, 1991. Эта работа монументальный труд украинской историко-мемуарной прозы 17-18 столетия.

⁷³ «в 60-х годах ... Домна Розанда жила в Рашкове, как богатая пани-вдова и господоровала там аж до самой смерти... где была убита какой-то казацкой ватагой». Vezi: Самійло Величко, *Летопис*, с. 35

⁷⁴ Михайло Грушевский, *История України-Руси*, с. 600.

⁷⁵ „(Прошу я, раба твоя, велику твою державність про ті три пільні маєтності, що подарував нам гетьман Богдан Хмельницький до віку мого, скількі його буде. 1660 р. января 1. Раба твоего великого царства Домна Роксандра Тимошиха Хмельницька”. Hrisovul er a trimis de „slujnicul” ei Gheorghe Kariazi”, Vezi: Михайло Грушевский, *История України-Руси*, с. 600.

⁷⁶ „Рашков марта 10 дня лета 1664. Домна Роксанда Хмельницка”, *Ibidem*, с. 600-601.

⁷⁷ «Рашков был уступлен Александром Конецпольским Домне Роксанде, вдове Тимуша Хмельницкого в залог, за 60 000 злотых». Vezi: *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i Innych Krajów Słowiańskich*, Pod red. Bronisława Chlebowskiego, Tom IX, Warszawa, 1888, s. 533.

⁷⁸ Vlad Mischevca, Florin Marinescu, *Testamentul Roxandrei Lupu (Hmelnițki) din 15 ianuarie 1667*, p. 91.

⁷⁹ Costin Miron, *Letopisețul ȕării Moldovei de la Aaron-vodă ȕncoace (1595-1675)*.

Ruxandra a trăit în Moldova la moșia Deleni⁸⁰. Testamentul Ruxandrei ne arată că în anul 1667 ea locuia încă la Rașcov, deoarece descriind proprietatea sa scria: „...în locul acesta Rașcov o casă în tîrg sub șindrilă, cu cămare și pivniță”⁸¹.

În anul 1686, în timpul invaziei oștilor poloneze în Moldova, domnița s-a mutat la Neamț. Acolo a fost omorîta brutal de tîlhari.

Data morții este confirmată și de un alt document. Ruxandra era trecută în pomelnicul „Neamului Cantacuzinesc”, ziditorul și săvârșitorul bisericii Talpalari din Iași. După cum menționează Gh. Ghibănescu, „este ctitorie Cantacuzinească, rădicată din pajiste încă din 1639, odată cu Trei Ierarhi ai lui Vasile Lupu. A luat poreclă de Talpalari, după breasla, care își avea hramul acolo, de la care breaslă și azi se păstrează lumînarea și un prapur”⁸². Condica bisericii, alcătuită în 1806, pomenește și numele Ruxandrei și indică anul morții Ruxandrei. „Pomelnicul pune pe Ruxandra domnița, fata lui Vasile Lupu, căsătorită cu Tumuș și tăiată în 1686 în cetatea Neamțului de soldații poloni, cînd cu prădarea cetății. *Ea venea nepoată după întîia soție a lui Iordachi Cantacuzino vel vistiernic, întrucît Catrina, femeia lui Iordachi, era fata lui Constantin Bucioc, sora cu Tudosca, soția lui Vasile Lupu*”⁸³.

În concluzie ținem să menționăm că în studiul de față am făcut o încercare de a oglindi viața unei domnițe între politică și destin, și anume a Ruxandrei, văzută prin prisma seculară a istoriei. Ea a trăit o viață lungă și zbuciumată. Dacă presupunem că s-a născut la răscrucea anilor 20-30 ai secolului al XVII-lea, atunci putem calcula că avea vîrsta de 55-57 de ani cînd a decedat. După cum arată documentele de epocă, era bine crescută și educată, cultă și inteligentă, cunoștea patru limbi, era iubită și alintată de părinți. Portretele arată farmecul și frumusețea ei. A fost pețită de miri din vestite familii din Transilvania, Italia, Polonia. Se părea că soarta i-a rezervat un destin strălucit și împlinit. În realitate, ea a devenit un obiect de interese politice ale tatălui său, apoi ale soțului și fratelui. Viața ei s-a terminat tragic, a rămas fără familie, fără urmași și sugrumată pentru niște averi afurisite.

După cum am subliniat la începutul studiului, despre Ruxandra s-a scris mult. Noi v-am pus la dispoziție documente accesibile. Toate aceste documente au o dublă semnificație – în primul rînd, sînt documente de epocă care confirmă că Ruxandra avea în proprietate orașul Rașcov și, în al doilea rînd, *confirmă că Ruxandra nu s-a recăsătorit, deoarece peste tot semna ca doamna Hmelnițka și nu avea copii. Drept confirmare servește și testamentul ei.*

ANEXĂ

În biblioteca Czartoryski din Cracovia noi am depistat varianta polonă a documentului: „*Descriptia Actu Weselnego syna Chmielnickiego z córka Jego M. Hospodara woloskiego*”⁸⁴,

⁸⁰ C. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, p. 245.

⁸¹ Vlad Mischevca, Florin Marinescu, *Testamentul Roxandrei Lupu (Hmelnițki) din 15 ianuarie 1667*, p. 91

⁸² Gh. Ghibănescu, *Pomelnicul Cantacuzineștilor*, în *Arhiva Genealogică*, nr. 1, ianuarie, 1912, p. 39.

⁸³ *Ibidem*, p. 39.

⁸⁴ ACK/3923 II, p. 81-90. Muzeum Narodowe w Krakowe.

Nicolae Iorga, *Acte și fragmente cu privire la Istoria Românilor adunate din depozitele manuscrise ale apusului*, București, 1895, p. 208-214.

August- Septembre 1651

Beschreibung der Solemniteten, so bey der Hochzeit des Chmielnizken Sohns, Timoszek, mit des Hospodarn in Wallachey Tochter vorgangen, etc.

Nunmehr ist es vollentzogen, wass, entweder ob Gott von Ewigkeit Her, es mit des Hospodarn liebster Tochter also verordnet hatt, oder ob dass unvermeidliche Verhängnüss nicht überschritten werden können, dass es der Hospodar, nach der Zerslrcwung des Polnischen Heers unter Batow wind nach der Belagerung der Vestc Camienicz, in keinorley Wege umbzugehen vermochte, sintemahl Chmielniski also fort von dannen seine Abgeordnete an den Hospodaren mit diesem Begehreu abgefertiget, dass er seine Tochter, vermöge der lang geiha-nenen Versprechung zum Lebens- unnd Bei (genossen dessen Sohn Timoszek geben wolle, welches derselbe *rwn tarn libenter quam reverenter* annehmen unnd thun müssen, unnd dannenhero alsohald seinen Brudern-Sohn nach Zechryn zum Guysei gesandt. Nach langen unnd vielfältig unter Ihnen über dieser Heyrath hie und wieder abgegangeneu Bottschaftten näherte sicli endlich der Tymoszek den 16 Augustli nach Jampol, zu dessen Empfangung der Hospodar, alss ein kluger Herr, denn Herrn Thorna, einen vornehmen grossen Hoffman, mit einem Theil seines Heers nach Soroki abgefertiget, unnd eine Caross mit sechs Pferden dahey gesandt, daneht auch allen Vorrath an Wein, Mart und andern dazu uothürftigen Sachen, dahin bei Zeiten zu verschallen anbefohlen, damil er ihn alss seinen Schwieger Sohn daselbst tractiren unnd von dannen biss in die Residenz Jasy ihm auffwarten und den Vortrab halten solte; indessen, wass thut Timoszek? Er beschicket denselben Hoffman unnd lest ihn von Soroki zu sich bitten nach Jampol, unndt, da derselbe seinem YVillenn nicht zu wiederstreben, sich hinüber jenseil der Dniester zu ihm verfüget, holt er ihn bey sieh an und auff, weil er sich einziger Verrätherey besorget. Dieses aber war ihm noch nicht genug, sondern er schreibet fort an den Hospodarn, damit selbiger ihm auch seinen Brüdern, den Feldherrn, mit zum Geysel aboardne, welches derselbe auch thun müssen, dass er also denselben, wiewoll nicht ohne machtigem Verdruss unnd Verbitterung, an ihn fertigte, worauf? Timoszek, sobald nur derselbe Feldhäubtman in Jampol angelanget, mit seinen Völckcrn sich am Dienstage, den 26 dito (^{in 1652, 26} august a căzut luni), von dannen erhoben, und sich diesseits der Dui-estr übersetzen lassen, dass er am Mittwoch zu Beine und am Donnerstage über Pruty in Skzycani(^{Sculeni}) genächtet, am Freytag vor der Mahlzeit ist er in die Residenzstadt Jasy eingezogen kommen; welchen übel willkommenen Schwiegersohn zu empfangen unnd einzuhohlen, der Hospodar mit den Herrn Bojaren und acht Tausend Mann seines Heers entgegen ritte, und für sich acht stattliche uff Türkisch ausgekleidete unnd wollmoitirte, auch prächtig mit aller Hand Reitschmtick gezielte, Gavallier vorreiten liesse, dass er alss (*sie*) ein würdiger

Monarch unnd Potentat, dessen Tapferkeit ich nicht würdig genugsam zu beschreiben vermag, ausszoge. Da denn der Timo-szek mit 3^m- Saporowischer Kosacken, welche zwar, wie sie sagen, besonders auserlesen, und dennoch daher sehr kahl anzusehen wahren, der Stadt ie mehr unnd mehr sich näherte, und nach dem

sie seines Theils in dem Thal uff eine "Viertel Meil "Weges sich genähert haben, dess Hospodarn Völcker zwey Reigen von beiden Seiten in der Ordnung geschlossen, und der Timossek, so mit steten Furchten umgeben war, kam, als wenn er immer in der Expedition wehre, vom Berge herab angestrichen, unnd hiess die Soldaten Music erschallen, Als sie nun beysamen gekommen, stiegen sie von den Pferden ab, unnd empfangen sich einander: Timoszek umbhülsete den Herrn Schwiegervater nur halb, aber derselbe küssete ihn, als ein Vater, unnd redete ihn zum ersten an, mit Bezeigung dass er sich herzlich über seiner Aukunfft erfrewete. Dem aber Timoszek nicht ein halbes Wort zum Bescheid ertheilte, sondern wie Götze und als enzucket stund, unnd die Lippen bebisse (*sie*) unnd nagete, für welchen aber der Wychowskii die Antwort endlich thate; des Timoszken Cavalcata waren, wenn lumpene und magere, aber sonst sehr kostbahr und reich bekleidete, ezliche mit Gold, andere mit Perlen gestickten Satteln unnd Zeuge, ausgeputzte Pferde. Er selbst war mit einem Cramoisy-rothen Rock unnd einem sammeten, mit Zobeln durch unnd durch gefütterten Ueberrock oder Mantel derselben Farbe angethan, welches Kleid woll nicht uff seinen Leib gemacht worden; ein junger pockeunar-bichter Kerdel, nicht gar klein, sondern zimlich sfarck unnd grob. Hatte zwey Rittwägen von Fichten-Holz, einen Rüstwagen unnd anderer schlechte) Wägen vier hundert, worauf sie Salz nahmen, vielleicht Ihren Gewinn damit zu suchen: die andere Obersten sassen uff glitten Pferden, und wahren alle auch uff polnisch mit Silber unnd sonst gekleidet, aber derer wahren auch nicht viel, sondern die meisten allerhand Gattung. Ritte demnach Timoszek zur Seiten des Hospodarn in die Stadt, da, zu seiner Einholung die Stücke gelöset worden, unnd die Feld- als andere Musickeii, insonderheit der Türeken unnd Zygayner, erschollen, unnd führete ihn der Hospodar in seine Gemächer, die stattlich unnd prächtig bekleidet unnd gezieret waren : drinnen er ihm seinen Sohn Steffen praesentirte, unnd viel mit ihm redete, mit Bedeutung, dass er über seiner Aukunfft recht herzlich erfrewet wehre; aber Herr Tymoszek bliebe, nach seiner alten Weise, immerhin einen Weg, wie den andern, stumm: nur musste der Wychowski allzeit für ihm reden und dass Wort führen. Die Juiugfrewen fiengen im Gemach bey der Braut anzutanzen, unnd die Zygeyuer strabten uff ihren Instrumenten. Der Hospodar aber begab sich zu seinen Gemächern, unnd riethe dem Bräutigam, dass er, nach so vielen ausgestandenen Ungemach unnd "Verdruss von der Reisse, ausruhen unnd den Staub vom Wege abwaschen möchte; ordnete auch auss seinen Gammer-Junckern Ezliche, damit sie ihm dienen unnd auffwarten solten; unnd waren zu seiner Assistenz Herr Wychowski, Hcrr Fetera unnd andere seiner Cammerdiener, auch ezliche alte fürnehme Wallachische Bojarn, welche der Timoszek, als wie ein Wollf im Gestrauch ansahe; nachmahln kehrete er denen selben den Rücken zu, unnd zog sein Messer auss, unnd schnied ihm die Nägel abe [*sie*] in Gegenwarth solcher vornehmer Leuthe als der Wallachischen Bojarn, Obersten und anderer Officirer. Die Losementer wurden in der Stadt angezeichnet, unnd die Bediente zugeeignet; auch allerhand Notturfft gereicht. Dass Kosackische Heer lag unter Winogrod unnd thaten den Einwohnern in Iasy grosses Schaden, für welchen sich die Juden versteckten; denn, die sie ertappten, mussten sich bey ihnen weidlich ausskauffen unnd ranzioniren; zu denen stosste noch ein Geschwerm Kosacken, welchen auch aller Vorrath unnd Losementer gegeben worden. Als es nur zur Talffel angefer-tiget war, liess der

Hospodar seinen Eydam zur Mahlzeit einladen, welcher sich aber nicht bald ankleidete, also dass der Hospodar lang uff ihn warten musste: endlich kam er in - andern polnischen Kleidern angethan zu Tische. Don der Hospodar neben sich setzte: da begunnen sie zu essen, Gesundheit zu trincken unnd wurden Stücke darauf! gelöset, aber Herr Timoszek blieb immerfort *Johannes in eodem*, welches den Hospodarn sehr verdross unnd höhnte. Die Wallachisehe unnd Turckische Musikanten spielten, unnd stelleteil die Türeken allerhand Frowdenspiel vor, (caraghiosul nostru¹) so biss in die Nacht wehrete. Folgenden Tages, am Sonnabend, macht sich Timoszek zur Gopulation fertig, warumb er denn nicht zur Tal'fel kam, mit dem Hospodarn zu speisen; alle Bojarinnen unnd Wallachische Jungfrauen, sehr köstlich unnd prächtig geschmücket, tanzten im Schloss, unnd Herr Timossek soff im Fenster, für allen Leuten, Rauchtaback, unnd sähe dem Wallachischem Gelänze zu. Am Sonntag früe, tanzten abermahl die Bojarinnen unnd dass Wallachische Frauenzimmer, unnd hernach müste der Hospodar mit seiner Gemahlin *Dumnu* Ihre liebste Tochter

Resanda denn ungeschickten unnd unbehöbelten groben lum-penen Kerdel, mit unerträglichen Schmerzen übergeben: da-rauff er zur Kirchen ritte uff seinem Turckischem Gaul, mit einem grossen Federpusch, unnd in reichen kostbahren Kleidern, so ihm der liospodar geschenckt hatt, aiigetliau.; den zwey Bojaren, alss einen feinen erbahren Menschen, von bey-den Seiten begleiteten, unnd ihm drauff Glück wünschten. Da sie nun in die Kirche kommen, knieten beyde Hochzeiter uff einem Teppich nieder, und schwurn einander die Ehe unnd Traw; damit also der feine Bräutigam!) mit Frewden auss der Kirchen nach dem Schloss sich begab, unnd die Braut küsste, welche eine grosse Menge Volcks anzuschawen zulieffe, unnd wurden die Stücke gelöset. Auch spielten die Musikanten frisch auff, aber des Hospodarn Tochter vergass Trälmen über dem, den sie zuvor mit Verlangen erwartete unnd desswegen sie auch allzeit Kosackische Lieder ihr vorsingen lassen: darauf' sassen sie zu Tische, unnd ward eine Karre the nach den Nädteriimon unnd Schneiderinnen gesandt, welche aber in Ihren Losomentern nicht angetroffen worden, sondern in der Karwaserie, dass ist im Wirthshause, uff Brandwein aussgangen wahren. Die brachte man nach Schloss gelühret: sahen wie die Gespenster auss, unnd dass wahren des Chmielnizken Blutsverwandtini, hessliche, grawlicbe Weiber, in Judischen Röcken und schwarzen, doch mit Zobeln gefuttert, unnd mit grossen Kollern: scheinet, dass sie sich der Wallachischen Manier haben aecomodiren wollen, von welchen denn viel zu schreiben noch wehre, wenn der Scham nicht solches verböthe. Diese alle tractirte die Hospodarinu in den andern Gemächern. Der Hospodar lünwiederumb nötigte seinen Eydam Timossek, dass er essen, trincken unnd fröhlich sein solle: da fing derselbe erst an zu reden, wind legte sich auff' den Herrn Ko-narski, unnd redte ihm heimlich zu : » *Üziakaie wielce H. I. M., ieitt ivszeglio dostatek, czego bulsze trzeba, dal P. Bog, dobre slowo uszlyszec. Muzyka Tureczka trzeba grac, za zdrowie Chmielnickiego y za Conjunction domowa? pic z Dzial rta-radotbic.u* (dass ist: »ichbedencke mich sehr gegen dem Herrn Hospodarn; es ist alles wollauff. Wess dürften wir mehr? Gott hatt mich ein gutt Wort hören lassen, drum lasst die Türkische Music aufspielen, uff des Chmielnizken unnd unserer Häuser Conjunction Gesundheit trincken, unnd zum Frewdeu-Zeichen die Stucke lösen"). Schickte auch

drauff nach seiner Music: einen Organisten, dreyen Violisten, einen auch mit der Bassviol, unnd einen Posaunisten, welche ihm ulf polnisch uffspieleten: da würd er erst reellt lustig, und hiess die Korsacken tanzen, die denn, wie dass Vieh in Morast, sich herumb warffen, unnd sofften biss eine Stund in die Nacht. Die Nädterimien und Schneiderinnen aber wurden ehrbar beyzeiten davon geführet, weil ihnen die Bojarinnen was vorgerückt hatten; eine aber auss den Kosackinncn, mit nahmen Haska Karpicza, die zimlich unverschamht war, stosste diese Worte zu den Boiarinnen auss: »Czy na lupiestwa mg do ums pvzyia-chdi, lubo tag pysznieyxze od nas, uczein wy Doczkie za Kosakem daiete« (dass ist: »sindt wir zu euch auf einen Raub hergefahren; ob ihr gleich über uns hoffartiger seydt, so habet Ihr doch einem Kosacken ewre Fürstinn gegeben»), unnd wie sie von der Huff abgehen will, feilt sie umb und umh herunter, denn sie war fett unnd hatte sich besoffen, dass man sie kaum in die Carrelhe leiten kitndte. Hie andere sluii-nden dennoch auff ihren Füßen, unnd hielten .sich, dass sie also in der Carelhe in die Losemeufe' gechrachl worden. Nachdem auch der Bräutigam rafft sich vom Tische auff, und geht in seine Gemächer unnd dannen in die SchlafTkammcr [*tibi de fortuna et integritate sponsx actum est*]. Folgenden) unnd dritten Tages, ist der Herr Timoszek nicht auss seinem Losc-ment kommen, sondern am Mittwoch ist er ins Feld spazieren aussgeritten. Am Donnerstage, nahen der Hospodar mit seiner Gemahlin Duuma, die junge Ehefrau Rosanda unnd Herr Timoszek, wie auch die Bojaren unnd Bojarinnen, in Gemach zusammen gegessen: da aher kaum Jemand eingelassen worden, weil dass Fraweuzimmer auch der liospodar seihst mit seiner Gemahlin bedienet haben. Nach deine g'iang Timoszek mit seiner Liebsten tanzen, dorne der VVychowski mit andern ulf-wartete: drauff schenckte der liospodar dem Eydam für die Mühe ein Stück Goldstück, der sich aber warlich nicht neigen kundte. Damit auch Timoszek die vornemhsle liojaren be-schenckte, unnd zwar dem Hospodarn verehrte, er ein Zimmer-Zobel, seiner jungen Eliefrawen ein adamaschkenes gefuttertes Zobelne; Böckchen, den Bojarn jedem zu hundert Lo-wen-Thalern, die es alles aher nicht achteten. Hinwicdcruml) gab der Hospodar seinem Schwiegersohn vier Pferde, alss zwey Türckische mit Sattel unnd (iczeug ganz ausgepuzle, unnd zwey Wallachische Rumacken (*sie*), unnd dem Multanwehen Hospodarischen Gesandten, der sich auff die Hoch/eil, auch hatte eingestellt, auch ein Turckisch woll montirtes lluss, unnd den andern des Timoszek Geführten und Offlcirorn ver-•ehrte der Hospodar wegen der Tochter stattliche Gcschoncke, -welche auch die Kosakischen alss eine Schuld seihst forderten. Am Freytag, nemlich den 6 September, ist der Timoszek auss lasy wieder abgereiset, welchen der Hospodar biss an den-Orth, da er ihn empfangen unnd willkommen geheissen, aber— mahl begleitet hatt, mit welchem die Hospodarin nebst den Bojarinnen auch fuhren. Wie sie nun von den Pferden abgestiegen, haben sich einander gesegnet, aber solang der Hospodar mit seinem Eydam unterredet, so lange hielte die junge Ehefraw ihre Mutter, die Hospodarin, umbhälset, unnd wei-nete bitterlich: nachdem, wie sie auch Ihm Herrn Vattern, den Hospodarn, gesegnet, küssten sich die beyde Eheleute einander, unnd zeigten ein fröliches Gesichte, aber dass betrübtte Herz Hess der jungen Ehefrawn nicht zu, dass sie für Schmerzen ein Wort reden thurfte. Endlich lezten sich auch die Bojaren unnd Bojarinnen mit dem Timoschken, unnd der Hospodar stund immer mit entblössetem T'Taubte, damit sie

von einander geschieden, unnd der Hospodar, so solches beschwerlichen Gastes loss worden, nach Iasy wieder gekehret ist.

(Ibid.)

Varşovia, 7 Septembre 1652-

Audreas Adersbach către Electorul de Brandenburg. (Căsătoria lui Timus s'a făcut).

(Ibid.)

Traducerea în limba rusă

Nicolae Iorga, *Acte și fragmente cu privire la Istoria Românilor adunate din depozitele manuscrise ale apusului*, București, 1895, p. 208-214.

„Август – сентябрь 1652

Описание празднования по поводу свадьбы сына Хмельницкого - Тимошека и дочери Валашского господаря и т.д.

Наконец произошло то, что, или по велению господа для дочери господаря, или по стечению обстоятельств, которые нельзя было преодолеть, господарь после разгрома польского войска под Батовом (Batow) и после осады западных Каменич (Camienicz) известил, так что Хмельницкий тут же снарядил своих посланников к господарю, что он, господарь, хочет сдержать давно данное обещание его сыну Тимошеку о разделении жизни и ложа, который должен его принять и осуществить, и сразу же послать сына своего брата в Зехрын (Zechryn) к Гайзелю (Geysel). После многократных и долгих обменов посланниками в связи с этой свадьбой приблизился, наконец, Тимошек 16 августа к Ямполью. Для его приема господарь, как умный господин, послал в Сороки господина Тома (Thoma), очень знатного придворного, с частью своего войска. При этом он послал повозку, снаряженную 6-ю лошадьми. При этом он велел запастись вином, крошевом⁸⁵ и другими необходимыми вещами, чтобы он мог этим угостить своего зятя Тимошека и предлагать на всем пути до резиденции в Яссах. Что в это время делает Тимошек? Он отправляет этого придворного и зовет его к себе из Сорок в Ямполь. Это не противоречит его желанию, и он принимает его и удерживает на том берегу Днестра, чтобы обеспечить себе предательство. Но этого ему было недостаточно, и он пишет господарю, чтобы он послал к нему к Гейзелю (Geysel) своего брата – полководца, что и было сделано без особого огорчения и досады. На что Тимошек сразу же после прибытия этого полководца со своими людьми в Ямполь, переправляется через Днестр во вторник 26-го⁸⁶ так, что в среду ночует в Бельцах, а в четверг за Прутом в Скичанах (Skzucani)⁸⁷, в пятницу перед обедом прибывает в резиденцию, в Яссы. Для приема своего желанного зятя господарь скачет навстречу с боярами с 8ми тысячным войском. Рядом с ним скачут 8 человек,

⁸⁵ холодное блюдо из молока и хлеба – прим. переводчика.

⁸⁶ в 1652 году 26 августа выпало на понедельник.

⁸⁷ Скуляны.

наряженных нарядно по-турецки, на богато украшенных лошадях, чтобы он выглядел как истинный монарх повелитель, чью храбрость я не могу полностью и достаточно описать. Тимошек все приближается к городу с 3-мя тысячами запорожских казаков, хотя и особо отобранных, но выглядевших все равно очень бедно. После того, как они спустились в долину в четверти мили, люди господаря выстроились по обеим сторонам, и Тимошек с постоянным почтительным страхом, как будто он в военной экспедиции, спустился с горы и отдал приказ солдатам играть музыку. Когда они сблизилась, то сошли с коней и поприветствовали друг друга: Тимошек только приобнял тестя, но тот его поцеловал как родной отец и обратился к нему с речью о своей радости в связи с его прибытием. Тимошек не решился сказать ни полслова, а стоял как истукан, закусив губы и кусая их. Наконец ответил Выховецкий. Кавалькада Тимошека была распутная и тощая, но одетая очень богато и ценно, седла, украшенные то золотом, то жемчугом, на вычищенных лошадях. Он сам был одет в красное платье, поверх бархатный камзол, подбитый соболями. Эта одежда не была сшита по его мерке. Молодой прыщавый с оспинами тип, не очень низкий, скорее крепкий и грубый. С ним было только 2 кареты из елового дерева, повозка с оружием и 400 повозок похуже, на которых была соль, наверное, для того, чтобы продать и получить выручку. Другие командиры сидели на хороших конях, были одеты и украшены по-польски серебром, но их было немного, остальные были разного пошиба. Затем поскакал Тимошек рядом с господарем в город, где для его приема играли военные и другие музыканты, особенно турки и цыгане. Господарь повел его в свои покои, которые были богато и внушительно украшены. Внутри он представил ему своего сына Штефана, и долго и значительно разговаривал о том, что он очень рад его прибытию. Но Тимошек оставался как всегда при своем обычном поведении и молчал. Поэтому Выховский должен был за него отвечать и разговаривать. В покоях невесты юные девушки начали танцевать, а цыгане играть на своих инструментах. Господарь удалился в свои покои и сообщил жениху, что он хотел бы после неудобств и неурядиц путешествия отдохнуть и смыть пыль после дальнего пути. Он выделил из своих камер юнкеров несколько человек. Чтобы они ему прислуживали и его обслуживали. К его сопровождению были приставлены господа Выховский и Фетера и другие его камердинеры, а также другие валашские бояре, на которых Тимошек смотрел как волк из зарослей. Потом он повернулся к ним спиной, вытащил свой нож и начал обрезать себе ногти в присутствии таких высокопоставленных людей как валашские бояре, полковников и других офицеров. В городе были помечены для использования квартиры и прислуга, хватало всего необходимого. Казацкое войско располагалось в Винограде и причиняло жителям Ясс большой вред. Евреи попрятались, потому что если были схвачены, то должны были откупаться и платить выкуп. С ними столкнулся рой казаков, которым были выделены все необходимые запасы и квартиры. Как только был накрыт стол, господарь повелел пригласить своего зятя к обеду. Но он долго не одевался, так что господарь должен был долго его ждать. Наконец он появился в польском платье к столу. Господарь посадил его возле себя. Тут начали они есть, пить за

здоровье, пушки палить. Но Тимошек оставался немым, что очень удручало господаря, и над чем он потешался. Валашские и турецкие музыканты играли и представляли разные радостные пьесы до глубокой ночи. На следующий день в субботу Тимошек готовился к венчанию, поэтому не пришел к столу, чтобы поесть вместе с господарем. Все боярыни и валашские девы, богато и красиво украшенные, танцевали в замке, а Тимошек сидел у окна, потягивал на виду у всех табак и смотрел на валашские пляски. В воскресенье рано утром опять боярыни и валашские женщины. Затем должен был господарь со своей супругой Думной передать с непереносимой болью свою любимую дочь Розанду неуклюжему, неотесанному типу. Он поскакал к церкви на своем турецком коне, украшенный оперением, в богатых нарядах, которые ему подарил господарь. Его сопровождали по обе стороны 2 бояр, как будто он благородный, великодушный человек и желали ему счастья. Как только они прибыли в церковь, стали молодые на колени на ковер и поклялись друг другу в верности. После этого радостный новобрачный направился из церкви в замок, целуя свою жену так, что это могли видеть толпы людей. Палили пушки, музыканты играли. Дочка господаря забыла проливать слезы над тем, что она ожидала с нетерпением. Поэтому она повелела, чтобы ей пели казачьи песни. Потом они сели за стол. Была послана карета за швеями и портнихами, которых, однако, не смогли найти в их квартирах, а в трактире, в который они пошли выпить самогонки. Их забрали и отвезли в замок. Они выглядели как привидения. Это были родственницы Хмельницкого, уродливые и страшные в еврейских нарядах, хотя и подбитых черными соболями, с большими воротниками. Казалось, что они не хотят приноровиться к валашским манерам, о чем можно было бы еще много писать, если бы стыд не запретил это. Их всех господарня угостила в других покоях. Господарь в свою очередь приглашал своего зятя Тимошека, чтобы он ел и пил, и радовался. Тут он начал говорить, улегшись на господина Конарского, и сказал ему тайком: «Большое спасибо Ваше Величество. Всего хватает. Чего еще больше нужно? Господь Бог дал мне услышать доброе слово. Пусть играет турецкая музыка, пусть пьют за здоровье Хмельницкого и за радость соединения домов, пусть ударят пушки». Он послал за своими музыкантами: 1 органист, 3 скрипача, 1 альтист, 1 трубач, которые играли польскую музыку. Тут он по-настоящему развеселился и позвал казаков, танцевать, которые потом кидались как коровы в болоте и пили до глубокой ночи. Швеи и портнихи между тем были с почетом уведены, так как им что-то боярыни пододвинули. Однако одна из казачек по имени Хаска Карпича, которая была довольно бесстыдная, выкрикнула им вслед: «Мы что приехали сюда на разбой, или вы важнее, чем мы? Но вы отдали княжну казаку» Когда она захотела покинуть двор, то упала и падала снова и снова, потому что была толстая и пьяная, так что ее с трудом довели до кареты. Другие держались на своих ногах, так что были отправлены в каретах в свои квартиры. После того, как новобрачный поднялся из-за стола, он направился в свои покои и потом в спальню. Затем в течение 3х дней он не выходил из своих покоев, только в среду поскакал на прогулку в поле. В четверг господарь со своей супругой Думной, молодая жена Розанда и Тимошек, а также бояре и боярыни обедали

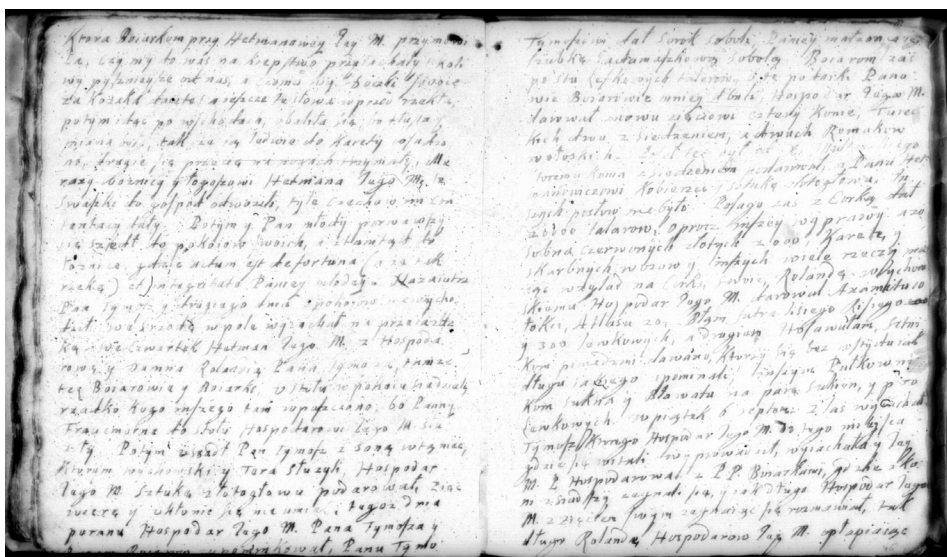
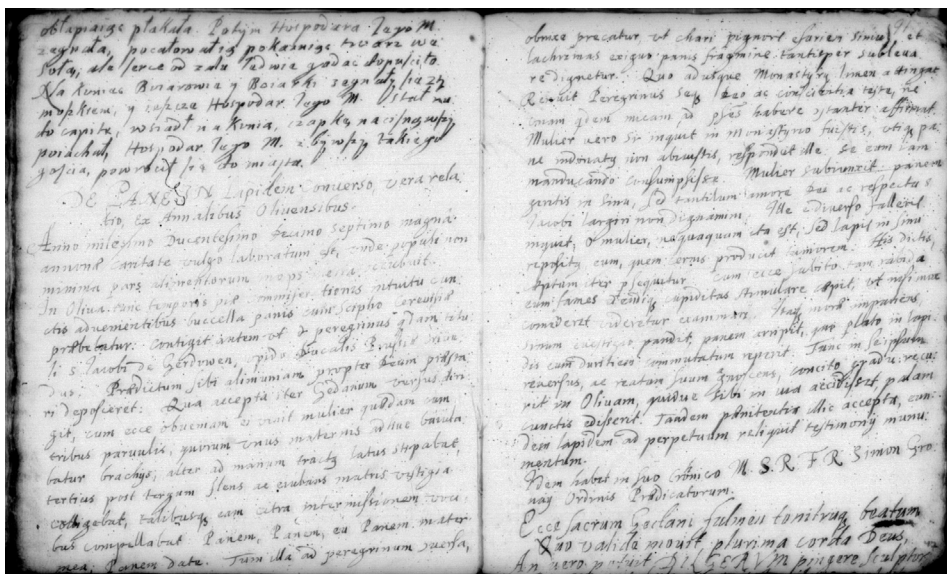
вместе в покоях. Туда не был допущен никто чужой, потому что свита, а также господарь со своей супругой обслуживали гостей. После этого Тимошек пошел танцевать со своей любимой, чего ожидал Выховский и другие. За труды подарил господарь Тимошеку 1 золотой, но он не захотел поклониться. Затем Тимошек одарил самых высоких бояр, а именно: господарю он подарил много соболей, своей любимой жене платье, подбитое дамасскими соболями, каждому бояру по 100 талеров, но они это не оценили. В ответ дал тесть своему зятю 4 коней – 2 турецких с седлами и упряжью, вычищенных до блеска и 2 валашских тяжеловоза, господарскому посланнику, который участвовал в свадьбе, полностью запряженного коня. Всех спутников и офицеров Тимошека одарил господарь богатыми подарками в честь дочери, что казаки сами потребовали как должное.

В пятницу, 6 сентября выехал Тимошек из Ясс. Господарь поцеловал его на месте, пригласил в гости, но потом поехал проводить, вместе с ним также поехала господарыня с боярынями. Когда они сошли с коней, то благословили один другого. Пока господарь говорил с зятем, молодая жена стояла в обнимку со своей матерью и горько плакала. После того как она благословила своего отца, господаря, молодожены поцеловали друг друга и показали свои радостные лица. Но опечаленное сердце не позволило молодой жене не сказать ни слова. Наконец попрощались бояре и боярыни с Тимошеком, в то время, как господарь стоял с непокрытой головой. После того, как господарь избавился от такого обременительного гостя, он направился назад в Яссы”. (Traducerea din limba germană în limba rusă a fost realizată de doamna Natalia Domcovici. Autorul aduce sincere mulțumiri).

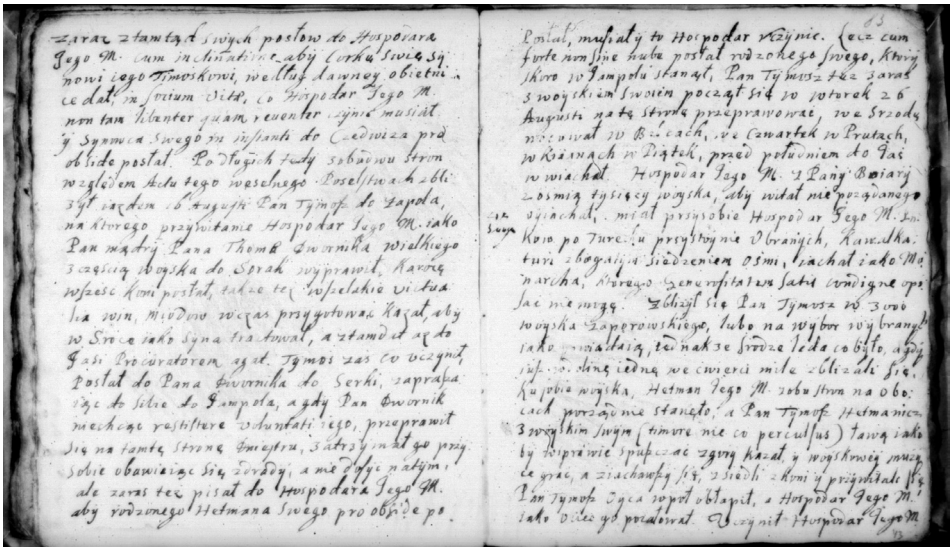
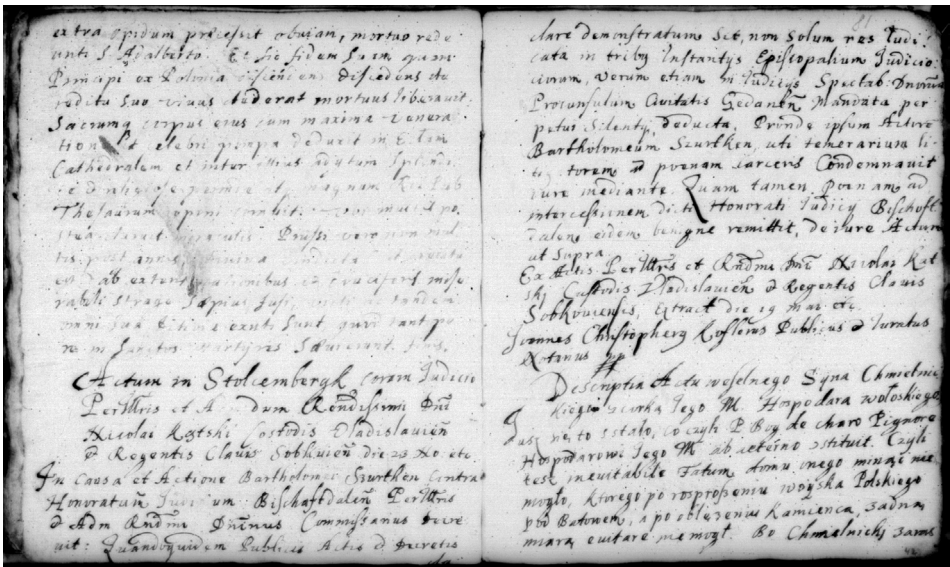
Путешествие Антиохийского патриарха Макария в Россию в половине XVII века, описанное его сыном, архидьяконом Павлом Алеппским. Перевод с арабского Г. Муркоса. Выпуск четвертый (Москва, Новгород и путь от Москвы до Днестра), Москва, 1898, с. 193-194.

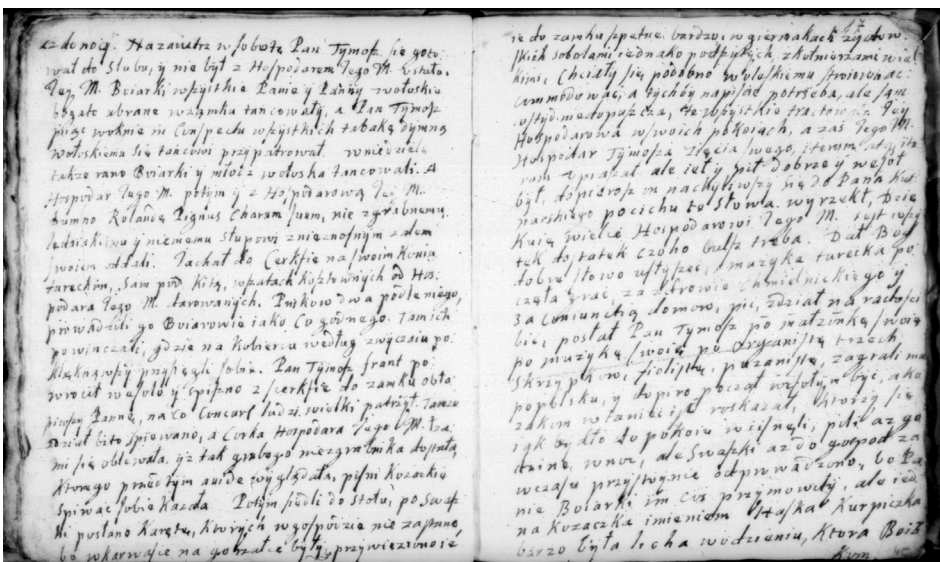
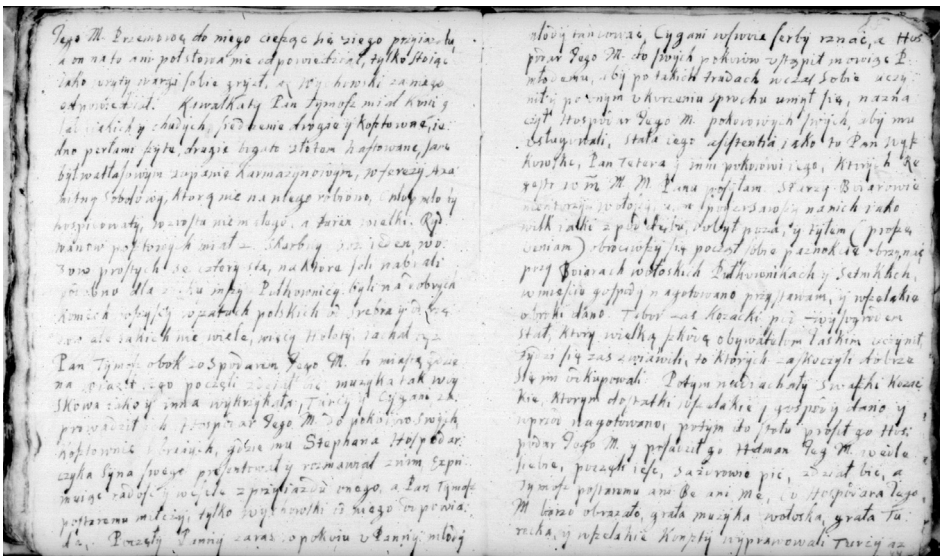
“В субботу 2 августа Хмель приехал посетить нашего владыку патриарха, после чего мы выехали из города. Сделав около мили, мы прибыли к огромному мосту, который тянется над озерами, болотами, островами и большими реками; на переезде по нему мы употребили более полутора часа. Мост направляется под цитаделью Чигирина и ведет по местам, которые заставляют путников содрогаться от ужаса. Прехав его, мы прибыли в селение, по имени Субботов, где, обыкновенно, жил покойный Тимофей, сын гетмана. Жители вышли нам навстречу крестным ходом и повели нас в большую новую церковь во имя св. Михаила. В ней собраны сокровища армянских церквей, которые были разграблены и разрушены покойным Тимофеем в Сучаве, молдавском городе, о котором мы много раз упоминали раньше; в этой церкви гробница Тимофея. Жена его, дочь Василия, господаря Молдавии, несколько раз посетила нашего владыку патриарха; она была одета совершенно как черкесская невольница, в суконном колпаке, опушенном мехом, и ее сопровождали черкесские и молдавские девушки, одетые, как она, подобно, невольницам. В воскресенье утром, после утрени, мы совершили в ее присутствии поминовение по ее супругу, над гробницею, которого, по их обычаю, висит большая хоругвь,

на коей написан весьма схожий портрет героя верхом на коне, с мечом в правой руке и с булавою в левой, и с изображением на переднем плане Молдавии, как страны, которую он пошел завоевать. Эта картина исторгала слезы зрителя. Его бедная жена, которая владеет четырьмя языками: валашским, греческим, турецким и русским, на которую отец ее истратил целая сокровища, чтобы выволить ее из Константинополя,

теперь, вдали от своего отца, матери, братьев, народа и родины, живет среди чужих, во дворце своего супруга, кругом которого он выстроил укрепление с окопами, а теперь гетман, его отец, чтобы увеличить пышность дворца, строит насупротив него, на возвышенности, каменную церковь во имя св. Илии Пророка”.

SUMMARY

BETWEEN POLITICS AND FATE RUXANDRA, VASLIE LUPU'S DAUGHTER, REGARDED THROUGH THE SECULAR ANGLE.

Ruxandra, had two main periods in her lifetime: first was until her marriage and the second, after it. In order to compare those two, basing oneself on the accessible documents, one may offer an analysis of the life of a lady in the context of the political events of that time.